

અખિલ સોસાયટી રાજપુત ૫૬૨૪
૫૬૨૪

24 16-7-19 24

શ્રી

અખિલ સોસાયટી રાજપુત પરિષદ

વર્તેજ

લે. ૧૧-૧૨-૧૩ જુન

૬ જમ. ૩૨ મહ.

સ્વામીભગવાન પ્રભુજી

શ્રી નેરાવરસિંહજી હરિસિંહજી ગોહેલ

કેપ્ટન, બી. એ., એમ. ટી.,

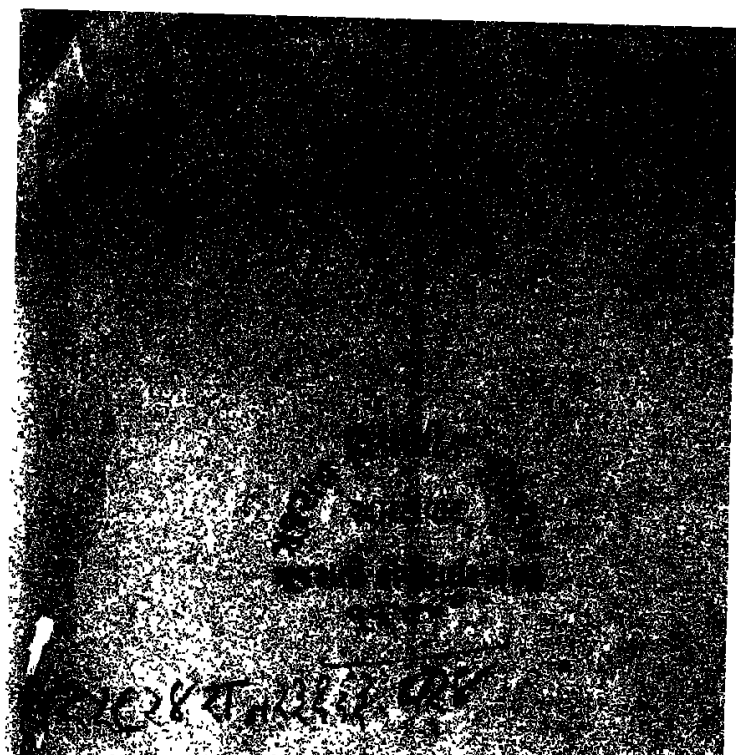
એમ. એ.

ભાવનગર

૯૯૫૪૦

VISIT...

LANZAROTE
Caliente.COM

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૧૫૦૦ વર્ગક

પુસ્તકનું નામ અખિલ સૌરાષ્ટ્ર રાજ્યના
પરિપત્તિ વર્ગ

વિષય યા/૧૯૨૬ ગ. ૨૨૯૯૬, ૧-૨

અખિલ સૌરાષ્ટ્ર રાજપૂત પરિપક્વના સ્વાગત-મંડળના પ્રમુખ કેપ્ટન શ્રી જોરાવરસિંહજી હરિસિંહજી ગોહેલનું ભાષણ

મહાનુભાવ મીજમાનો, બહાલા પ્રતિનિધિ બધુઓ, સજ્જનો અને સન્નારીઓ,

કોમ અને દેશને માટે પ્રાણપાત્ર કરવા સદા તત્પર રહેલી રાજપૂત જાત્રિના પ્રતિનિધિઓ સશસ્ત્રબુદ્ધકાળનો લોપ થયા પછી, આજે આટલે વર્ષે, કોમના સર્વસામાન્ય હિતનો પડકાર સાંભળી આવા મોટા સમુદાયમાં અહીં એકઠા થયા છે, તે દશ્ય કોને હર્ષ-અપ્રસૂલિત નહીં કરે ?

આ મેળાવડામાં એવો કાણુ અભાગી હશે કે જેનું હૃદય, જ્ઞાતિગંગાના આ સખળ વેગવાન પ્રવાહમાં સ્નાન કરવાનું પુણ્ય પામવાથી, આનંદના આવેશથી નાચતું ન હોય ? આવા જાતિભક્ત સમુદાયનો સત્કાર કરવાનું અહોભાગ્ય મને સાંપડ્યું તેથી હું પરમેશ્વરનો પાડ માનું છું અને એ સર્વેશ્વરની પાસે માગી લઉં છું કે મારા હૃદયમાં જે ભાવ અને અતિથ્યાદરના જે ઉમળકા ઉછળી રહ્યા છે તેને, મહારી ભાંગી તૂટી વાણીમાં યથાર્થ રીતે નહીં તો થોડાધણુ પણ પ્રદર્શિત કરવાનું મને સામર્થ્ય આપે.

મહાપ્રતાપી પૂર્વજોના અને -તેજસ્વી કુળોના જે પ્રતિનિધિઓને હું આજે મહારી આસપાસ ઘિરાળેલા જોઉં છું, તેમનું યથેચિત સ્વાગત કરવાની મારી અશક્તિનું ભાન આવતાં, મહાકવિ કાલિદાસ જ્યારે રઘુવંશનો મહિમા પ્રસારનારે મહાકાવ્ય રચવા એકા ત્યારે એક ન્હાનકડા નાવડાથી વિશાળ મહાસાગર તરી જવાની તૈયારી કરતાં થાય-એવી જે એમની મનોવૃત્તિ થતી હતી, તેવીજ વૃત્તિ અને તેવો જ ક્ષોભ આજે હું અનુભવી રહ્યો છું, અને આપના આતિથ્યમાં અમારી જે ત્રુટીઓ રહી ગઈ છે, તથા આપનું ઘટવું સન્માન અને ગૌરવ કરવામાં અમારામાં જે ઉણપ જેવામાં આવે છે, તે માટે હું નમ્રભાવે આપ સર્વેની ક્ષમા આહું છું. મને વિશ્વાસ

છે કે આપનું ભક્તવત્સલ સૌજન્ય સઘળું નિભાવી ભેશે અને માપી બક્ષશે. ગોઠેલવાડના સમસ્ત રાજપૂત-સંઘ તરફથી હું આપને સૌને અંતઃકરણપૂર્વક આવકાર આપું છું:

ન્યાં સિંહણુ નિજ સંતાન ધવરાવે જાળે,
ન્યાં સાગર ઉછળે નીર મોતીની પાળે,
ન્યાં પ્રેમભક્તિનાં ગાન ભક્તજને ગાયાં,
ન્યાં સ્થળ સ્થળમાં ઇતિહાસ શરૂના મોહાયા-
એ અદ્ભૂત દેશના બાલ સ્મરીને વીર રતિ
મૌર્ય તણાં નર-નાર પધારો ભાવવતી.

(કવિવર ન્હાનાલાલ-થોડા ફેરફાર સાથે)

સંસારનું અવલોકન કરનાર, જગત પાસેથી જ્ઞાન અને અનુભવના પાઠ શીખનાર અને પોતાની આબુઆબુના બનાવો પ્રત્યે ઉધારી આંખો રાખી ફરનાર વિચક્ષણ પુરૂષો પણ એક નવાઈ જેવી ભૂલ સદા કરતા રહ્યા છે. “ગુરુ થા તારો તુંજ” એ સૂતને આપણે સામાન્ય રીતે વીસરી જઈએ છીએ; બહિર્ જગતને જે કંઈ શીખવવાનું છે તે, તથા ખીલું જે સૃષ્ટિનું રહસ્ય ખુલ્લું કરવાને તે અશક્ત છે તે સઘળું આંતરદૃષ્ટિ કરનાર મનુષ્યને સહજ પ્રાપ્ત થાય છે. આપણું ચિત્ત આપણી પોતાની તરફ પરાવાનું જોઈએ. એકાગ્રતાથી આપણે પોતાની જાતનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. શું આપને એમ નથી લાગતું કે આપણે આપણને પોતાને વીસરી ગયા છીએ, આપણી જાતનો પરિચય આપણે ખોઈ નાંખ્યો છે, અને આજે ‘આપણે કોણ અને ક્યાં?’ એનું જ્ઞાન પણ આપણને રહ્યું નથી ?

આત્મવિસ્મૃતિના દોષમાંથી ઉગરવા માટે, આપણા ઉઠેલા સાચો પરિચય ફરી જીવનો કરવા માટે, સ્વાર્થના આવરણોને હટાવી પરસ્પર નિઃસ્વાર્થ પ્રેમ-સંબંધ બાંધવા માટે, આપણી છિન્નહિન્ન થતી એકતાની સાકંઠ ફરીને સાંધવા માટે, કેમના આગસ તથા ક્રમાદ ઉઘડવા માટે, આપણાં પુરાણા ગૌરવના મીઠાં સ્મરણા તાજાં કરી એ નમુના મુજબ આપણી હાલની દશા બચવાની કોશિશ કરવા માટે, આપણા ભાવિની મધુરી

ભાવનાની ઉચ્ચ સ્વપ્નસૃષ્ટિ આલેખી એ સ્વપ્ન સાચાં પાકવાનો પ્રયાસ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેના માટે, આજે આપણે સંઘ એકઠો થઈએ છે. ચાલો આપણે આપણા પુરાણ ગોરવની જરા ઝાંખી કરીએ.

ભગવ્ય ઇતિહાસ

ભગવાન શ્રી કૃષ્ણે શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતામાં ગાયું છે, તેમ પોતાના બાહુરૂપે ક્ષત્રીઓને પ્રભુએ પેદા કર્યા ત્યારથી આજ સુધીમાં કેટકેટલા મહાપુરુષોનો જન્મ આપણી જ્ઞાતિમાં થયો છે? આર્ય સંસ્કૃતિનાં પૂર મહી, નર્મદા અને તાપીને તીરે ઉભરાયાં તે પૂર્વે, નર્મદા કાંઠે મહિષ્મતી નગરીમાં બ્યારે અપૂર્વ શૌર્ય અને અતુલ ઐશ્વર્યથી અંકિત હેહયવંશી કાર્તવીર્ય સહસ્રાર્જુન હજાર હાથથી દેશ પરદેશનાં દુશ્મનદળને દળી નાખતો હતો, ત્યારથી અને તે પહેલાંથી શરૂ થતી રાજપૂત કુળની શૌર્યકથા અદ્વિતીય ઇતિહાસ પુરા પાડી રહેલ છે.

જેની અવિચલ કીર્તિની ઉર્જાવલ્લભતાથી ઇતિહાસનાં પાનાં દીપી રહ્યાં છે, અને જેમના યશોગાન આજે હજારો વર્ષો વીત્યાં છતાં પણ મનુગણ સહસ્રમુખે ગાઈ રહ્યો છે, તે રઘુકુળમણિ ભગવાન રામચંદ્ર અને તેમના ભાઈઓ, તથા ભારતના જનમંડળને સદ્ગુણ અને સર્વચારિત્ર્યનું દર્શ્ય પૂરું પાડનાર ધર્મરાજ યુધિષ્ઠિર, કૃષ્ણસખા અર્જુન અને તેમના બંધુઓ—આવા પ્રતિભાશાળી પુરુષશ્રેષ્ઠ મહાનુભાવોએ જે જાતિને દીપાવી છે તેના પુરાણ ગોરવનો મહિમા કોણ ગાઈ શકે? ભારતમાં ધર્મચક્ર પ્રવર્તાવનારા મહાત્માગી ભગવાન મહાવીર અને ભગવાન 'શુક્રદેવે પણ આપણી જ્ઞાતિમાં અવતાર લઈ આપણી રાજપૂત કોમને પાવન કરી છે. ગ્રૌર્ય સમ્રાટ યવનવિજેતા ચંદ્રગુપ્ત અને એશીયાખંડમાં આર્યધર્મનો વિસ્તાર વધારનાર દેવતાઓના પ્રિય ધર્મમૂર્તિ અશોકના વિજય-ધ્વજમાં રાજપૂત જાતિની જ યશગીતા લખેલી છે. દૂણ અને શક જાતના પરદેશી ટોળાને ભારતવર્ષ પર ધસી આવતાં અટકાવી મહાવિપત્તિ કાળે ભારતવર્ષની સ્વતંત્રતાનું રક્ષણ કરનાર અને પોતાના નામનો શક ચલાવનાર ગોહેલોના પ્રતાપી પૂર્વજ શાલિવાહન. અને આર્યસંસ્કૃતિ, આર્યધર્મ, સાહિત્ય અને કલાને અપૂર્વ વેગ આપી

તેનો પુનરુદ્ધાર કરનાર ગુપ્ત સમ્રાટોના મુકુટમણિ વિક્રમાદિત્ય સમુદ્રગુપ્ત-
વીરધર્મ અને રાજધર્મના મોંઘા પાડ આજે પણ આપણને શીખવી
રહ્યા છે. ક્ષેત્રાધિપતિ આર્ય સમ્રાટ હર્ષવર્ધન, દિલ્હીશ્વર શૌર્ય-
ચંદ્રિય પૃથ્વીરાજ ચક્રવર્તી, પરમ ભદ્રકર્ત્ત્વ ગુર્જરાધિપતિ પાટલ નરેશ
સિદ્ધરાજ જયસિંહ અતે વિપત્તિના ઘેરાતાં વાદળ સામે ખડક સમ
અડમ શોભતો ટેકોભો રાણા પ્રતાપ એ નામો આજે પણ કંટકું
ચૈતન્ય અને કેટલો પ્રેરણા આપણને આપી રહ્યા છે? મોગલાધિપતિ ધસતા
પ્રવાહને ખાળી આત્મધર્મની વિનયશ ધરી ટાળનાર મહારાષ્ટ્ર છત્રપતિ
શિવાજી મહારાજ અને કાશ્મીર-કંદહારના પરધર્મી સૈન્યનો પરાભ્ય
કરનાર શીખ ચોદો-પંખખનો સિંહ વીર રણજીતસિંહ એમના વંશનો
ઉર્જિત પણ ક્ષત્રિય જનતાને આભારી છે. ભારતના કીર્તિમંદિરને
કાંગરે કાંગરે શોભી રહેલાં એ અગણિત ક્ષત્રિયવીરોનાં સ્મરણ આપણને
આજે પણ હર્ષપ્રેરણા કરે છે, અને આપણા માર્ગ તરફ અંગુલિ-
નિર્દોષ કરી આપણને પ્રોત્સાહ આપે છે.

રાજપૂતાણી ! તને ધન્ય છે. માતા, તે કેટકેટલાં નરરત્નોને
જન્મ આપ્યો છે. તારે માટે સત્ય બવાયું છે કે:

જનનિ, જત્યુ તો ભક્ત જણ્યુ, કાં દાતા કાં શર:

નહિ તો રહેજે વાંઝગી, મત ગુમાવીશ નૂર.

જ્યારે જ્યારે કામને કે દેશને કે રાજપૂત ધર્મને એમના
આણની જરૂર પડી છે ત્યારે કેટલી ત્વરાથી, કેટલી હોંશથી, કેટલા
હિત્સાહથી તે તારા પુત્રોનાં બલિદાનો યજ્ઞવેદિ ઉપર ચડાવ્યાં છે ?
જનની, તું ગર્ભ કાલે હતી; આજે તારાં દર્શન કેમ દુર્લભ થઈ
પડ્યાં છે ? વીર રાજપૂતાણી વિના વીર રાજપૂતો ક્યાંથી સંભવે ?
વર્તમાનમાં તારાં દર્શન વગર અમારા હૃદયો શોકપીડિત થાય છે.
માતા, દર્શન આપ, ઝાંખો કરાવ, તારાં બાલકો ઉપર-અમારા ઉપર
અમૃતધારા વર્ષાવ, અમારો પરિતાપ શમાવ; ક્ષત્રીઓનું
ક્ષાત્રતેજ તને આભારી છે; એ ક્ષત્રીદેવતા સ્ફુલ્લિગને એકવાર
ફરીથી ચેતાવ.

ગોહિલ કુમારી શૌર્ય કથા

પ્રતિનિધિ બંધુઓ અને બહેનો, આપ ગોહિલવાંઝા
આમંત્રણથી વસ્તેજમાં ભેગા થયા છો. માલેશ્વરી તીરે

વસેલું આ ગામ જૂનું છે; સુદતાનોના રાજમાર્ગનું એ પારં
ગણતું. લાખો રૂપિયાનો વેપાર કરતારા સાહસિક
વેપારીઓ અહીં હતા. તથા લાખ રૂપિયાની ખેડ જમીની રાવળ
શ્રી ધુનાળના સમયમાં કડોળીઆ જાતિના બ્રાહ્મણ દંપતીએ કરેલા
અગ્નિપ્રવેશની અહીંના લેખ સાક્ષી પૂરે છે. વરતેજ રંગાટકામ
માટે ખ્યાતિ ભોગવતું આવ્યું છે. કમનસીમ, એની પ્રથમની
જાહેજલાલી મધ્યકાળે નષ્ટ થઇ છે અને એનો આગળ જેવો
જહાર રહ્યો નથી. પરંતુ એના પુનરુદ્ધારની ઉપા પારંખ લાઇઓ
આદિના સાહસને લીધે ક્ષિતિજ ઉપર ડાકીયું કરી રહી છે. એણે
એના પ્રકૃતિસૌંદર્યનો રંગ હજી ખોલ્યો નથી અને આપણે અહિંથી
છુટા પડીએ તે પહેલાં, દેશસેવા અને કોમસેવાનો પાકો રંગ એ
આપણા હૃદયપટ પર ચડાવી દે એમ હું ઇચ્છું છું. વરતેજ નામ—
સ્મરણની સાથે મારા કણુમાં ભગવતી ગાયત્રીનો એક મંત્ર સ્વર
ગુંજે છે, અને “વરેણ્યં ભર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ” એ મંત્ર
મહિતું ભગવાન સ્વદેવનું પરમ ઉત્કૃષ્ટ તેજ આપણે પામીએ અને
વિશુદ્ધ તથા તેજસ્વી થઇએ એવી મ્હારી પ્રાર્થના છે.

‘કીર્તિ’ કેરાં ફાટકાં, પાડ્યા નહીં પડેલ ’ એ કથન સત્ય
છે. રાજા મહારાજાઓ, અમીર ઉમરાવો અને મહેલાતોમાં માણ-
નારા અનેક વૈભવી પુરષો આજે કાળના ઉદરમાં સમાઈ રહેલા છે;
આજે તેમને કોઈ સંભારતું નથી; પરંતુ જેમની જીવનયાત્રા સંસારને
સુખી કે તેજસ્વી કરવામાં અતીત થઇ છે તેમની કીર્તિના ફાટકાં
કાંગરાં હજી સલામત છે. પ્રલયકારી કાળનો સપાટો તેની ઉપર
હળવો પડે છે. જે રાજ્યનો શીતળ હાથ તળે આજે આ પરિષદ
મળે છે તેના રાજકુળની સૌચકથા સ્મરીને આજે આપણે દિવ્ય
અમીરસ પાન કરીએ.

કાઠિયાવાડમાં ગોહેલકુળને સેજકુળ લાખ્યા. પાંચાળમાં તેમજ
રથચક્ર અટકી જતાં ત્યાંજ મુકામ કર્યો. પછી જુનાગઢના રા’ કવાટના
દરબારમાં સેજકુળ આદર પામી વિસામ્યા. દરમ્યાન, શિકારે વિચરતા
રણવગડે નીકળી પડેલ કુમાર ખેંગારજી એક સસલાનો પીંછો પક-
ડતા ગોહેલોની હાવણી લણી આવ્યા. સસલું દોડીને સેજકુળના

જાઈ હતુના ખેળામાં ખેસી ગયું. ગોહિલોએ શરણાગતને આશ્રય આપ્યો, ખેંગાર કુમારને તેનો શિકાર ન સોંપ્યો, નવાં અબળપયા પ્રદેશમાં પણ ક્ષાત્રધર્મનું પાલન કરવા જન આપવા તૈયાર થયા, ને ધીંબાણું મચ્યું. રા'ના માણસો કપાઈ મુઆ, કુમાર ધાયલ થયા, અને જુનામઠ રાવ પહોંચી. કુમારનું મૃત્યુ થયાની છુમ સાંજળી શોકાવિષ્ટ સેજકણ રા' સમીપ ગયા અને રા'એ આપેલ બાર ગામનો પક્ષ એમને ચરણે ધરી દીધો. પલકારમાં વીરને પારખનાર રા'એ સેજકણને આશ્રય આપ્યું, સત્ય વાત પ્રસિદ્ધ થઈ, કુમારશ્રી પાછા આવી મળ્યા, અને ગોહિલોની ટેક રહેવા સાથે એમની કીર્તિ વધી.

રાજા તરીકે પ્રજા પ્રત્યેનો ધર્મ પાળનાર પાળીયાદના દેપાળદે જેવો અન્ય કોણ હશે ? વાઘજીનો સમય હતો. ચારણના ખેતર આગળથી દેપાળદે ગોહિલ નીકળ્યા. ચારણનો બળદ મરી ગયો હતો. પૈસા હતા નહીં. ખેતર સુકાઈ જવાની ખેડીકે બળદને સ્થાને પોતાની ખેડીને જોડીને તે સાંતી હાંકતો હતો. પ્રજાવત્સલ રાજાથી આ દશ્ય જોયું જાય ? એણે ચારણને વાર્યો. જવાબ મળ્યો: “ એવો દયાળુ હો તો તું જ સાંતીએ જુતને ? ” દયામૂર્તિ દેપાળદેએ ઘોંસર ખાધે ચક્રવ્યુ. એ ઉચ્ચ વળ્યા ત્યાં રાજાના માણસો ગામમાંથી બળદ લઈ આવ્યા. બળદ ચારણને ભેટ કરી રાજા ચાલતા થયા. જુવાર પાકી, પણ દેપાળદેએ વવરાવેલ બાર ચાસ નીકળ્યા નહીં. પોપટા ફેડી જુએ છે ત્યાં તો આશ્ચર્ય ! કણસલામાં જુવારના દાણાને બદલે સાચાં મોતી પાક્યાં છે ! ચારણને પસ્તાવો થયો અને પ્રજાપ્રેમી રાજાના આ કૃત્યને અમર કરતો દુહો લલકાર્યો:

“ જાણ્યું હોત જડધાર, જવળંગ મોતી નીપજે,
તો વવરાવત વઘાર, દી બાધો દેપાળદે ! ”

દુકાળ સખત પડ્યો છે. મારવાડમાં શાહજી ગોહિલ આતિથ્ય કરવામાં માલમિલકત ફના કરી બેઠા છે. જૂખ્યાને અન્ન આપતાં હવે તેમની પાસે કાંઈ રહેલું નથી. એક દિવસનો દાણો લાવવા પોતાની પાસે દુકાન પણ મળે નહીં. દુકાનમાં અધિક માસની ખેડ એકે દિવસ સામટાં ત્રીશપાંત્રશ મહેમાનો આવ્યા. ચોમાસું સારું થયેલું, પણ નવો પાક તૈયાર થયેલો નહીં. લાજ જવા બેઠી

આણી શાહજી ગોહિલ મુંઝાવા લાગ્યા. આત્મહત્યાનો વિચાર કરી તેઓ દરબારમાં ગયા. કોઠીમાં તેમણે એક સપ' જતો જોયો. મરવા માટે શાહજી કોઠીમાં હાથ નાંખે છે ત્યાં ઇશ્વરે લાજ રાખી. સપ' સોનાનું સાંકળું બની ગયો. ચારણોએ ગાયું કે:

“શાહજી અતિ ઉદાર, દેતો દાન દુકાળમાં,

સાથ સુવર્ણનો હાર, જેનો કર અડતાં બન્યો.”

સાચની કમોટીમાંથી ધણી ગોહિલવીરે! પસાર થયા છે. સતને દુરતાર્થી વળગી રહેતારની પ્રભુએ બહાર પાડી કરી છે. મુઆ પછી ચારણને ઘોડો દેવાનું વચન પાળનાર લા ગોહિલ, અને શિષ્ય પડ્યા પછી અદાર ગાઉં સુધી જેનું ધડ દિલ્હીની ફોજને પાછું હડાવતું ગયું તે મોખડાજી ગોહિલનાં દૃષ્ટાંત મુલકમશહુર છે.

સોનકજી ગોહિલ લગ્ન હતા. સાધુઓ માગે તે તેઓ વિના સંકોચે આપે. તે એકવાર ઘઉં વાવવા ગાડું ભરી ખેતરે જતા હતા. પાદરે સાધુની જમાત મળી. સોનકજી પાસે ખેરાડની લિલ્લા માગી. સોનકજીએ ઘઉં આપી દીધા. ખેતરમાં રેતી વાવી. તેનાં તૂંબડાંના વેલા ઉગ્યા. વેલા ઉપર તૂંબડાં બાજ્યાં. તૂંબડાંમાં જીએ તો નકરા ધઉં. કહેવાય છે કે:

“ખેતર વાવો રેત, ઉગ્યાં તૂંબાં સામટાં,

તેમાં ઘઉંની રેલ, સોનક બહત તણે ખજે.”

સંકટ ટાળે તે ક્ષત્રિય. ક્ષત્રિય હોય ને ભીડ લાંબા વિના રહે? જેમલજી ગોહિલ એક ચારણ સાથે સીમમાં ફરવા નીકળ્યા. રસ્તે કુવે આવતાં બનને જોવા આવ્યા. કચરીઓ કુવો એટલે એક ભેખ લાંગી પડી, અને સાથે જ બનને કુવામાં પડ્યા. પોલાણુ જડયાથી અંદર ખેડે સલામત રહ્યા. એક દિવસ વીસ્યો. ચારણને ભૂખ લાગી. જેમલજી પાસે એણે ખાવાનું માંગ્યું. કુવામાં ખેરાડ ક્યાંથી હોય? જેમલજી ગોહિલે પોતાની આંગળી ચારણના મ્હોંમાં આપી. આંગળીમાંથી દૂધ નીકળ્યું અને ચારણની ક્ષુધા તૃપ્ત થઈ. ગામલોકોને કુવામાં જેમલજી પડ્યાની લાજ લાગી. ગાળ કાઢી તેમણે બનને કુવામાંથી બહાર કાઢ્યા. એટલે ચારણ બોલ્યો,

“ખળહળ ઉઠ્યું ખર, જેમલ આંગળીએ ગોહિલ,

શોષ્ય આપ શરીર, પંડ પરાયા પોખવા.”

સ્વર્ગસ્થ રાજકવિ કલાપીએ પોતાના વડવા હમીરજી ગોહિલના અનુપમ શૈભ્યને અમર કયું છે. સોમનાથ પર મુસલમાન ફેજ ચડી આવતી હતી. ગામે ગામના શરવીરાને કહેણુ આવ્યાં. હમીરજી અવેડે ઘોડાને પાણી પાતા હતા. પનિહારી સોમનાથની ચડાઈની વાત કરતી હતી. હમીરજીએ તે સાંભળી. પોતે ઘેર આવ્યા. ભાભીને કહ્યું, “ક્ષત્રિય ખીજ રહ્યું નથી; હોય તો બાદશાહની સેના સોમનાથજી ઉપર આવે ખરી ? ” ભાભીએ વિનોદમાં કહ્યું, “ખીજે તો ક્ષત્રિય ખીજ નથી રહ્યું; પણ તમે તો છો ને ? ” હમીરજીએ પ્રતિજ્ઞા કરી કે “આ માથું સોમનાથને અર્પણ કરું છું.” હમીરજી ચાલો નીકળ્યા. સોમનાથ આવ્યા. યુદ્ધ કરતાં માથું પડ્યું, તોય ધડ લડ્યું:

‘એકે અહર હણે, શર લઈ દુજે સાંચવ્યો,
એમાં વખાણીએ વડે, કીયો હાથ હમીરકા;
પાટણુ આપાં પૂર, ખજાહજાતાં ખાડાં તણાં,
શેલે માંહી શર, બેંસાસણુ મો બીમાઉત.”

ક્ષાત્રધર્મને સાચો પૂરાવો આપનાર, આત્મબલિદાનનાં એટલાં બધાં દર્શાવે આપણા ઇતિહાસમાંથી નીકળી શકે તેમ છે કે આજે તો એનો આટલો ઉલ્લેખ બસ થશે. “રસધારની” યોજના કરી આપણી શૈભ્યકથાનું ચિરકાળને માટે સંરક્ષણ કરવા માટે “સૌરાષ્ટ્ર” ના તંત્રવાહકોના આપણે ઋણી છીએ. આપણા ગૌરવનો એ યશવંતો ઇતિહાસ સચવાય તે માટે જો આપણે સૌ પ્રયાસ કરશું તો અવશ્ય તેને કાળના મ્હોંમાંથી બચાવી શકશું.

અત્યારની અવનતિ

જહોળલાલોના શિખર ઉપર પહોંચેલા અને વિશુદ્ધ મનુષ્યત્વના નમુના પૂરા પાડનાર આપણે આજે ક્યાં છીએ તેનો વિચાર કોઈપણ સહૃદય રાજપૂત હૃદયને કંપાવ્યા વિના રહેશે નહીં. રાજ્યના અને ગામના ધણી એરા છતાં હાલ આપણી જમીને આપણા હાથમાં કેટલી બચત રહી છે? મ્હોટા મ્હોટા ગિરસો આજે કેટલા ખંડ-ખંડ થઈ ગયા છે? જમીનના માલોકો આપણે કેટલા નિર્જીવ અને રાંક બની ગયા છીએ? હાથ જોડી નાણાં ઉછીનાં માગ્યાં કરવાં પડે એવી વિપત્તિસ્થિતિમાંથી આપણે ક્યારે ઉગરી શકીએ તેમ છીએ ?

આપણું પુરાણપ્રસિદ્ધ શૌર્ય આજે કેમ ગળી ગયું છે ? એક ધાએ એ કટકા કરનારા આપણે આજે કેવી દુર્બળતા ધારણ કરી રહ્યા છીએ ! ગોશ્વાલશ્રુતિપાત્ર એવા દેશ હિત અને પ્રજા-હિતના સંરક્ષણહારે આપણે જીદમ, અન્યાય, અનાતિ અને દુરાચારની સામે બાથ બીડવાની તાકાત ધરાવીએ છીએ ? આપણી નજર સામે થઈ રહેલા અત્યાચારો ખાળવાની આપણે હિમ્મત ધરાવીએ છીએ ? આપણું અંતઃકરણની સાચી માન્યતાઓ માટે પ્રાણ જતાં સુધી ઝુઝવાની આપણને તાલાવેલી લાગે છે ? આપણે રાંડ, નિર્બળ નિઃસરવ, ખુશામદખોર, આગસુ, પ્રમાદા, ડરપોક અને વ્યસની કેમ થઈ ગયા છીએ ?

આર્ય સંસ્કૃતિની આપણને કેટલી બધી વિસ્મૃતિ થઈ ગઈ છે ? સંસ્કારોમાં આપણે કેટલા બધા હિરતા થતા જઈએ છીએ ? રીતિરીવાજોના અને શૃદ્ધિઓના સાક્ષ અંધનોમાં આપણે કેટલા ક્યકાઈ રહ્યા છીએ ? મિધ્યાભિમાન અને માતી શીથેલા કુલાચારોના અસહ્ય ખોજ નીચે આપણે કેટલા કુખતા જઈએ છીએ ? આપણી પરિસ્થિતિનું મનન કરી, તખ્તગાંધનું અવલોકન કરી, આ સ્થિતિમાંથી ઉગરવાના—આપણા ઉદ્ધારના—માર્ગો શોધવા આપણે ખંતથી લાગી જવું જોઈએ.

અવનતિનો ઇલાજ

ધર્મતત્ત્વનું અવલંબન જે મનુષ્ય માત્રના જીવનને સંસાર-સાગરમાં વિપથ ચડી જતાં અટકાવે છે. અને દસોડીઓમાંથી અભિશુદ્ધ પાર ઉતારવામાં સહાય કરે છે—એ તત્ત્વ આપણે ચુકી ગયા છીએ. આ સૃષ્ટિના આદિ કારણ શ્રી પરબ્રહ્મને આપણા સર્વ-સામાન્ય જીવનચરહારોમાં સર્વોપરિ સ્થાપી, એ ધ્રુવતારક પ્રત્યે નિશ્ચલ દૃષ્ટિ રાખી, જે આપણા અવહારો આપણે ચલાવીએ તો માર્ગ જીલવાનો લય આપણને ભાગ્યેજ રહેશે; પરંતુ એ દિવ્ય શક્તિનો અનાદર જે ચાલુ રાખ્યો, અને એમના પ્રત્યેના આપણા ભક્તિ-ભાવમાં, એમણે સ્થાપેલા સનાતન સર્વમાન્ય નીતિના બળવાન સિદ્ધાંતોમાં, જે આપણે શિથિલ કે અશ્રદ્ધાળુ થયા તો તો આપણું આવી બન્યું જ સમજવું.

કોઈપણ કામને માટે, જે તેણે પોતાની તકલીફ કરવી હોય તો, ચારિત્ર્ય એટલે નીતિમતાની વિશુદ્ધિ તો સંપૂર્ણરિતે આવશ્યક છે. આપણા ઉદાર આર્ય ધર્મની ભાવનાઓ, આપણા પ્રવળ ધર્મસ્થાપકો અને સંતમહતોના ઉપદેશો અને આપણા સૂક્ષ્મ મિમાંસક ક્લિસુક્ષ્મ અને જ્ઞાનીઓનું તત્ત્વજ્ઞાન, એ સઘળો આપણો અમુલ્ય વારસો છે; અને એનો પરિચય આપણે તથા આપણા બાલકો જે કરી લઈએ તો આપણી જીવન-નોકા સન્માર્જી રહી આપણને પાર ઉતારશે. આર્ય-પ્રજ્ઞના વીરકાર્યો મહાભારત અને રામાયણનો પરિચય પૂર્વની માફક હાલ પણ જે માના ધાવણની સાથે બાલકોને કરાવતા રહેશું, જે આપણા બાલકોના હાલરડાં મદાલસા જેવી માનાઓ ગાતી હશે. જે શ્રીમદ્ભગવદ્ ગીતા અને ભાગવતના સંસ્કારો કુમળા મગજ ઉપર પડે તેવી અવસ્થા કરશું, તો આપણે નષ્ટ થતી સંસ્કૃતિને પાછી આપણી બનાવી શકશું. મર્દાનગીલરી રમતો અને રણક્રીડાના વિધવિધ ખેલથી અજાણ એવો એક પણ ક્ષત્રિય બાળક રહેવા પામે, તો તે ક્ષત્રિય થઈ શકશે નહીં; એના પોતાના બાળકને વર્ણોચિત સંસ્કારથી વંચિત રાખનાર વડીલો પણ ક્ષત્રિય કહેવાને લાયક ગણાશે નહીં. સ્વયંસેવક દળે સ્થાપીને આપણા યુવાનોમાં આત્મસંસ્કાર અને જરૂર પડ્યે નિર્બળ અને અસહાયનું રક્ષણ કરવાનું સામર્થ્ય આપણું જોઈએ. આપણા જ્ઞાતિભક્તો જે આ હિલચાલ ઉપાડી લેશે, તો થોડા સમયમાં આપણું કૌરવ, નિર્ભયતા અને તાકાત આપણે કરી પ્રાપ્ત કરી લેશું.

ફરીઓની ગુલામી ક્યાં મુઘી ?

સ્વતંત્ર થવાને તથા સ્વતંત્ર કરવાને પેદા થયેલો રાજપૂત, બંધનો છેદવામાં આનંદ માનનારો ક્ષત્રિય, રૂઢિતાં કે વ્યસનનાં બંધનમાં પડી જીવનભર તેની ગુલામી સેવે એ અત્યંત ખેદની વાત છે. આગળના સ્થળ કાળને લક્ષમાં રાખીને ઘડવામાં આવેલા સામાજિક નિયમો રૂઢિ બની ગયા છે, માટે તેને વળગી જ રહેવું જોઈએ એવો કોઈ નિયમ નથી. સ્થિતિનો પલટો થતાં નવી પરિસ્થિતિ જેવી ઉભી થઈ હોય તેને અનુકૂળ ફેરફારો જે આપણા રીતરિવાજ અને રહેણી કરણીમાં આપણે કરીએ નહીં, તો આપણે દેશના અન્ય વર્ગોથી

પછત પડ્યા વિના રહીએ નહોં. ત્રણે કાળમાં ન ફેરવાય એવાં સત્ય તો થોડાં જ હોય છે. બાકીનાં નિયમો સમયાનુસાર ફેરે છે અને ફરવા જોઈએ.

સાદાઈની ખાનદાની

શક્તિ પ્રમાણે આપણો વ્યવહાર આપણે ચલાવવો જોઈએ. અત્યારે આપણું ગળું હોય કે ન હોય, તો પણ દેખાદેખાએ આંખો મીચીને કેટલીક બાબતોમાં ખર્ચ કર્યે જઈએ છીએ; અને પરિણામે શાહુકારોના પંજમાં એવા ફસાઈએ છીએ કે પછી નીકળવાનું અશક્ય બને છે. આ પ્રધા આપણે બદલાવવી જ જોઈએ; પરંતુ જ્યાં સુધી સારી સ્થિતિવાળા આપણા બંધુઓ ખર્ચને સખ નિયમમાં ન રાખતાં શીખે, ત્યાં સુધી કશું ફળ આવવા સંભવ નથી. જાતિના થોડા પણ માણસો મનમાન્યો ખર્ચ કરવાનું જારી રાખે, તો તેમની પછવાડે, ઈચ્છા હોય કે ન હોય, શક્તિ હોય કે ન હોય, તો પણ બીજાઓએ તણાવું જ પડે છે. આપણાં સ્વમાનને આપણે જાળવી રાખવું હોય તો, આપણે આર્થ પ્રજ્ઞને સુલભ એવું સાદાઈનું તત્ત્વ મહત્ત્વ કરી આવી બાબતમાં યોગ્ય પ્રબંધ રચવો જોઈએ. મહાન તપસ્વી ઋષિમુનિઓ અને પ્રજ્ઞવત્સલ રાજર્ષિઓ ગમે તેટલા વૈભવશાળી વાતાવરણ વચ્ચે પોતાના કર્તવ્યના ઉચ્ચ વિચારોમાં નિમગ્ન રહી, આસપાસની માયાથી બને તેટલા અલિપ્ત રહી, લોક-સેવાના કાર્યમાં ગુંથાયલા રહ્યા છે. આપણો આર્થ પ્રજ્ઞનો સાદાઈનો આ મહાન આદર્શ આપણે ચુક્યા અને ખાલી ભલકામાં અંગત જવા લાગ્યા, ત્યારથી આપણો અધઃપાત શરૂ થયો છે. અંગ મહેનતનું, ઉદ્યોગનું, કાર્ય તત્પરતાનું જે અદ્ભુત ગૌરવ છે તે આપણે વીસરતા ગયા ત્યારથી આપણી પનોતીના પાયા મંડાયા-નોકર આકર વિના ચાલે નહીં, સામાન્ય પોતાની જાત પૂરતું ધરકામ પણ કરી સકાય નહીં, ઉદ્યોગ કરવામાં હિણું લેખાય, સ્વતંત્ર નિર્વાહને માર્ગ ચાલતાં અભિમાન ધરાય, પરસેવાનો પૈસો મેળવતાં આખર ભય એવી અરાજક સ્થિતિ હાલમાં આપણામાં પ્રવર્તે છે.

સ્વદેશીનો મંત્ર

સૌરાષ્ટ્રના ઉમ તપસ્વી મહાત્મા ગાંધીજી સાબરમતીને તીરેથી. જો કાંઈ પુકારતા હોય તો તે સાદાઈ અને સ્વદેશીની બાંગ પુકારે

છે. સાદાઈથી આર્થિક લાભ થાય, સાદાઈથી વિલાસને ભયભર્યે માર્ગે જતાં અટકીએ, સાદાઈથી સંયમ વધે, સાદાઈ ધર્મપરાયણ બનાવે અને સાદાઈ જ આશક્તિ ઓછી કરાવી જીવનમાં હિંમત, નિર્ભયતા અને શૌર્ય પૂરે.

સ્વદેશીનું પણ તેમજ છે. “જુપડી તો પણ માડીની” આપણે જીવનમાં સંયમની મર્યાદા તો કાંઈક આંકવી જોઈએ. ખર્ચાળ અને વૈભવી જીવન ઓછું કરવું જોઈએ. તેમ કરવા માટે સ્વદેશીવૃત્ત જોવું એક મુંઝવે સાધન નહીં મળે ગરીબોને રોટલો મળે, કારી-ગરોને ધંધો મળે, વિધવાઓને જીવનસાથી રેડીઓ મળે, કુટુંબનું ધન કુટુંબમાં રહે, દેશનું નાણું દેશમાં રહે, દુષ્કાળ સમયે ટક્કર ઝીલવાનું સામર્થ્ય આપનાર ધંધો સજીવન-ધાય, અને આપણી વસ્તીને રિલિફના કામ-દુકાળીઓનાં કામ—માં મોકલવાનો ખર્ચનો ખર્ચો આપણે શીરે પડે છે તેમાંથી આપણે ઉગરી જઈએ, દેશની કળા ફરી ખીલે, અને ભગિલાં ગામડાંને પાછી અસલી જડોજલાલી બક્ષી શકીએ એવાં સખળ કારણોથી રૂપણ આપણે શુદ્ધ સ્વદેશીવૃત્તના ઉપાસક બનવું જોઈએ.

રાજપૂત રાજ્યો અને આપણે

રાજપૂતો રાજ્યના બરડાની કરોડ છે, રાજ્યનું બાહુબળ છે, રાજ્ય પ્રતિષ્ઠાનો સંરક્ષક કિલ્લો છે, રાજ્ય લક્ષ્મીને પ્રાણપાંખે બચાવનાર બંધુઓ છે. રાજ્યોની જમીનને પોતાના લોહીવડે રાજપૂતોએ જલસિંચન કર્યું છે અને પોતાનાં માર્દાનાં ખાતર ભર્યાં છે. દેશ સર કરી દેનાર અને દુશ્મનો સામે દેહની આડ આપનાર બહાદુર રાજપૂતો દુભાય એ કોઈપણ રાજ્ય માટે નીચા જોયું છે. પોતાના જ ભાઈઓને અને તે પણ બહાદુર વફાદાર રાજબક્ત ભાઈઓને એમના શિરછત્ર તરીકે આદરમાન અને પૂજ્યભાવ પામેલા બંધુ રાજવીઓ તરફથી કષ્ટ પડે, કે તેમની અવગણના થાય તો પછી ઉભું રહેવાનું એકે સ્થાન જ રહેતું નથી. લોહીનો સંબંધ વીસરી જવાય, ભક્તિપૂર્વક સમર્પાએલાં બલિદાનો ભૂલી જવાય, ન્હાના ભાઈઓ તરફના પ્રેમ અને કર્તવ્ય-શુદ્ધિમાં ઉણપ આવે, અને એ ભાઈઓના વડવાઓને પોતાના જ વડવા તરફથી મળેલી જમીન ઉપર વક્ર દષ્ટિ થાય કે તેમની ઉપર કંઈ સખ્તાઈ ગુજરે તેમાં

રાજાઓનું બૂધણ શું? સાથે સાથે હું મ્હારા રાજપૂત બધુઓને પણ કહી લઉં કે તેમના સ્વામિધર્મમાં—તેમની વફાદારીમાં—શંકા માત્રને પણ સ્થાન ન હોવું જોઇએ. રામના શહેનશાહ બૂદ્ધીઅસ સીમરની રાણીની વફાદારી કરતાં, એ આપણને વારસામાં મળેલી વફાદારીની કિમ્મત વધારે અંકાવી જોઇએ. આપણે આપણા પિતાના ખીજથી પાક્યાનો દાવો કરતા હઇએ, તો ગોત્રમર્દનનો વિચાર માત્ર પણ આપણને ન સંભવે; આપણાં અને આપણા શિરછત્ર વડીલોની વચ્ચેના મનદુઃખમાં આપણે ત્રાહિત સત્તાને વચ્ચે પડવાનું આમ-ત્રણ ન આપી શકીએ. આપણે આપણા મુરખી પાસેથી જ જે જોઇએ તે પુત્ર લાવે માંગી લઇએ. પિતા ભલે વડે, પણ અતે તેના પુત્રને મનવાંછિત ઓળ આપે જ છૂટકા થાય. આપણે ભલે રીસાઇએ, મનાઇએ; પણ આપણાં ઘરનાં દૂષણ ધર ખ્હાર દેખાડવા ન જવાય. આપણે જે પુત્રલાવ રાખતાં શીખશું, તેા યુવાન પુત્ર સાથે આપણાં વડીલો મિત્રભાવ પણ રાખતાં શીખશે જ. રાજા પ્રજા માત્રના પિતા છે એ વાત ખરી, પણ એ તો મને માની લીધેલો સંબંધ; પણ આપણો તો લોહીની સંબંધ છે: એ રાજા અને રાજપૂતો બન્નેએ હૃદયમાં કોતરો રાખવા જેવી વાત છે.

શૈલ્ય, નિરૂતા, રાજ્યભક્તિ અને રાજતેજનો વારસો ધરાવનાર આપણો વર્ગ પોતાની શુદ્ધિ જાળવી રાખે અને સંસારને અનુપમ મનુષ્યવતી ભેટ ધરે એ જોવાના કોડ સઘળા રાજવીઓને હોવા ઘટે છે. આ વર્ગ જેટલો સખળ અને નિર્ભય, જેટલો પ્રતાપી અને પ્રગતિશીલ એટલું રાજ્યનું સાબાજ્ય વધવાનું. રાજા અને પ્રજા ઉભયને માટે વિશુદ્ધ બબવાન અને કુલીન એવા રાજપૂતોનું અસ્તિત્વ ઉપકારક છે. રાજ્ય અને પ્રજા વચ્ચે દેખાતા વિરોધને પ્રસંગે અમીર વર્ગ બનેના દ્વિદરિયાવ સધિનાર સેતુ છે.

જ્ઞાનજ્ઞાનનું દાન કરનાર જેમ બ્રાહ્મણો હોય છે, તેમ યુદ્ધ-કળાનું જ્ઞાન સંધરનાર અને પ્રજાને આત્મબલિદાનના પાઠ શીખવનાર વર્ગ રાજપૂતોનો છે. વર્ષોથી જેમના રક્તમાં દિલાવરી અને જનફેસાની ધર કરી વસ્યા છે એવો લોક સરક્ષક આ વર્ગ પ્રજા-સરીરમાં ધણો મહત્ત્વનો ભાગ બજવે છે. ક્ષાત્રતેજ તેનું અસહનું નૂર ચમકાવે, અને પ્રજાના સામર્થ્યમાં વૃદ્ધિ કરે એવા મનોરથ.

દરેક પ્રજાને હોવા જોઈએ. આ વર્ગની સાથેનો પરિચય જો પ્રજા વધારે, તેમનામાં વિશ્વાસ રાખતાં શીખે, અને તેમનામાં વધારે કોમળતા અને ભાવાર્દતા પૂરે, તો “આમ” અને “અમીર” વચ્ચે સુંદર સહકાર જામે, અને એ સહકારનાં મીઠાં ફળ રાજ્ય અને પ્રજા આપે.

રાજા અને પ્રજા વચ્ચે કલેશનાં ખીજ ન વધાય; રાજા પોતાનો પ્રજાધર્મ અને પ્રજા પોતાનો રાજધર્મ યથાર્થ રીતે પાળે; રાજ્યના આ બે અંગો વચ્ચે ભેદભાવ ઉત્પન્ન થતાં તે ટાળવા કટિબદ્ધ થાય—આવા સંધિસાધક ઉપયોગી કર્તાઓ રાજપૂત વર્ગ પોતાનો ધર્મ સમજે તો બળવાળી શકે. રાજપૂતોએ પ્રભુથી અળગા થઈ જવું પરવડે તેવું નથી. જળ—કમળ ન્યાય દેખાય છે તેટલો સહેલો નથી. પ્રભુતંત્રનો આ જમાનો છે. જગતમાં સઘળે સ્થળે રાજા-પ્રજાનું એકમ સંબંધ રહ્યું છે, અથવા જ્યાં સંબંધ નથી ત્યાં પ્રજામતનો વિજય થઈ રહ્યો છે. આવે પ્રસંગે રાજપૂત જાઈએનો સ્વાર્થ પણ પ્રજા વર્ગથી અળગા જ રહેવામાં નથી. પ્રજાવર્ગની હિતદષ્ટિને સમજીને એમના હિતા-હિત સાથે બની શકે તેટલો પોતાના હિતાહિતનો સમન્વય કરવામાં—સંબંધ જોડવામાં—ડહાપણ છે. તેમાં સામાયિક ધર્મની ખીજાણ છે. અને તેમાં સમગ્ર દેશ પ્રત્યેના તથા ઘડાતા ઇતિહાસ તરફના ધર્મનું પાલન સમાયેલું છે. વાસ્તવિક દષ્ટિએ વિચારીએ તો રાજસ્વાર્થનું લિન્ન લિન્ન અસ્તિત્વજ નથી. એટલે અમીર વર્ગ અને આમવર્ગ જેટલા એક બીજાની નિકટ આવી શકશે, તેટલો લાભ એક-બીજાના હિતસંબંધને અને સાથે સાથે રાજ્યને પણ અવશ્ય થવાનો.

સ્વરાજ યુદ્ધમાં આપણું સ્થાન ક્યાં ?

યુરોપીય મહાવિગ્રહની શાંતિ થયા છતાં આજે જગતમાં શાંતિનું સામ્રાજ્ય સ્થપાયું નથી. એ વિગ્રહે મુકત કરેલાં સ્વાતંત્ર્યનાં અને આત્મનિર્ણયનાં પ્રબળ મોજાઓ ચોપાસ ધુધવી રહ્યાં છે. આખા જગતના વાતાવરણને વ્યાપી વળેલા એ વાયુની હહરીઓથી

આપણે ભારત પણ વલુસ્પર્શી રહ્યો નથી. યુગોની સમાધિ પણ આજે છૂટવા માંડી છે, ત્યાં ચાર પાંચ સેકાની નિદ્રા ઉઠે એમાં કંઈ શંકા નથી. ભારતનો આત્મ વિસ્મૃતિનો કાળ પૂરો થયો છે, અને રાષ્ટ્રીય અસ્મિતાનાં પુનરુદ્ધતિ થવા લાગ્યાં છે. દેશભક્તોનાં હૃદયમાં સ્વરાજ્યની ઝંખના જાગી છે, અને તે માટે સ્ટ્રેટાં બલિદાનો અને આત્મભોગ નાષ્ટ્રવેદી ઉપર અપાઈ રહ્યાં છે. સ્વાર્પણ અને સહનનું એક પ્રચલ્લ મોજું સમસ્ત દેશમાં ફરી વળ્યું છે. મુક્તિના મહાપ્રયાસોનો આદર થઈ ચુક્યો છે. અસ્વાલિકતાની જાળ ઉખેડી, પરાશ્રયને ખંખેરી, સ્વત્વ પ્રાપ્ત કરવાની તાલાવેલી લાગી છે. આ આંદોલનમાં આપણું સ્થાન ક્યાં એ પ્રશ્ન સહેજે ઉપસ્થિત થાય છે.

વર્તમાન આંદોલન દેશાન્નતિના એક અંગને સુધારવા મથે છે, અને ખીજો સંકેત ચાલુ રાખવા માગે છે એમ નથી. હાલ તો દેશ-હિતનાં સમગ્ર અંગોનું ખારીક નિરીક્ષણ અને રોગ-નિવારણ થાય છે. ગ્રેમ-શેર્યાના પાઠ દેશ નેતાઓ આપી રહ્યા છે અને રાષ્ટ્ર નિર્માણનું મહાકાર્ય આરંભાયું છે. દેશના એક મહત્ત્વના અંગ તરીકેનું આપણું સ્થાન આપણે સાચવી રાખવું હોય તો આપણે એથી દૂર રહી શકીએ તેમ નથી. જગદ્ગ્રાપી મોખ્ખી આપણે અલિપ્ત નથી; આપણા સ્વાર્થો અને હિતસંબંધ અન્ય સર્વ વર્ગો સાથે એટલાં સંકળાએલાં છે, કે આપણે અજગા રહેવા ચાહીએ તો પણ રહી શકીએ તેમ નથી. આપણે જમીનધારી વર્ગ છીએ એટલે ખાસ કરીને આપણે તો વધારે ચિંતા કરવી ઘટે છે. આપણું અસ્તિત્વ ખોથા વગર આપણાથી હાથ ખાંધી ખેંચી રહેવાય તેમ નથી. રાષ્ટ્રનિર્માણનાં જે રચનાત્મક કાર્યો છે, જે સ્થાયી અંશો છે, પ્રજાના પોતા પ્રત્યેના કર્તવ્યનો જે વિભાગ છે, ચારિત્ર્યઅજ્ઞાના વિકાસ અને આત્મશુદ્ધિના જે માર્ગો છે, અને પ્રગતિમાર્ગનાં જે સાધનો છે, તેનો અંગીકાર આપણે કરવો જોઈએ; તેનો સત્કાર કરી આપણા વર્ગ પૂરતા રાષ્ટ્રવિધાનના કાર્યને મદદગાર થવું જોઈએ.

આપણા દેશને સરક્ષણની જરૂર છે અને રહેશે. અત્યારે એ સરક્ષણ દરીઆપારથી આવેલા વિદેશી સૈન્યને હાથ છે

અથવા તો માત્ર ઉદ્ધર-નિર્વાહને અર્થે તે સેનામાં જોડાતા હિન્દી-
શ્રમજીવીઓને હાથ છે.

ભારતની સ્વરાજ્ય માટેની યોગ્યતા અંકાવવામાં તેની
આત્મસંરક્ષણ કરવાની અશક્તિને અગ્રગણ્ય અંતરાયરૂપ
લેખવામાં આવે છે. દેશમાં ક્ષત્રિયો હોવા છતાં દેશને રક્ષણ માટે
લાયકારી ભોગવવી પડે એ ક્ષત્રિય નામને લાંછન છે. આપણી
પવિત્રમાંથી પવિત્ર કરજ છે કે આપણી જ્ઞાતિએ દેશનાં સંરક્ષણને
કરીથી અપનાવી લેવું જોઈએ અને તે માટે લશ્કરમાં મોટી સંખ્યા-
માં જોડાવું જોઈએ. અને તે પણ ઉદ્ધર-નિર્વાહ અર્થે નહીં, પરંતુ
પોતાનો ધર્મ સમજીને. સંરક્ષણ માટેની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવામાં
આજકાલના પ્રગતિશીલ જમાનામાં માત્ર શરીરબળની જ નહીં, પણ
લશ્કરી વૈજ્ઞાનિક તાલીમની આવશ્યકતા છે. તેવી તાલીમ મેળવવાની
તક આપણાં દેશી સંસ્થાનેના સામ્રાજ્ય-સેવા માટે નિયુક્ત થયેલાં
સૈન્યોમાં જોડાવાથી આપણને સહજે પ્રાપ્ત થાય છે. એ રીતે આપણે
સામ્રાજ્યની અને દેશની બંનેની આપણા સ્વધર્મને ઉચિત કિંમતી
સેવા બજાવી શકીએ; અને આપણું પુરાણું ગૌરવ આપણામાં કરી
આવી વસે. અંગતજનો વિકાસ તો આપણા બાળકોની વિદ્યાર્થી
અવસ્થાથીજ તેમને આપામ માટેની યોગ્ય વ્યવસ્થા કર્યાથી સહેલા-
ઈથી થઈ શકે તેમ છે, પરંતુ વ્યસની અને વિલાસશીલ માબાપોના
સંતાનોને તે પણ કષ્ટસાધ્ય છે.

દેશના ચાલુ અધઃપતનનાં અનેક કારણો છે, એ પતન અટકાવવું એ અનિવાર્ય છે. અને તેમ કરવા માટે સામાજિક શુદ્ધિ અને
આર્થિક ઉન્નતિના માર્ગો અખત્યાર કર્યા વિના આરો નથી. વેળાસર
એતવણી લઈએ નહીં તો પતનનો માર્ગ તો અધોગામી છે; અને
આપણે પડનાં પડતાં કર્યા જઈ અટકથું એ કહેવાય નહીં; માટે
હાલજ આપણા ઉદ્ધારના માર્ગો, જે દેશના રચનાત્મક કાર્યક્રમમાં
રજી થયા છે, તેના પ્રકૃલ્લચિત્રે અને પાલનના દૃઢ સંકલ્પથી આપણે
સ્વીકાર કરવો જોઈએ.

બીજા કોઈ કારણથી નહીં તો આર્થિક દૃષ્ટિબિન્દુથી પણ આપણે
ખાદી પ્રચાર, પંચાયતો, વ્યસન નિગેધ અને સાદા નિરાડ્યરી જીવન-

વિધિને આવકાર આપવો જોઈએ. આપણી કામની વધી રહેલી ગરીબાઈને જે ભારે રાહત આપશે. અંદર અંદરના કલહ શમાવી, લાખો રૂબીઆ અદાલતોની હડતોમાં હોમાતા બચાવી, પક્ષકારોનો ત્રેમ સંબંધ બગાડી રાખી, કામની અને તેના આમેવાનોની પ્રતિકષામાં વૃદ્ધિ કરી અને આપણને સ્વાશ્રયી બનાવી પંચાલતો આપણી કાંઈ ઉપર આશિર્વાદ વર્ષાવશે એમાં કાંઈ સંદેહ નથી.

દાર, અરીજી, ઇત્યાદિ માદક પદાર્થોએ આપણી કામની પાપ-માલી કરી નાખી છે, અને આપણા કુટુંબોની પવિત્રતામાં તથા સંસારસુખમાં એણે ભારે અંતરાયો નાખ્યા છે. આપણી છિન્ન બિન્ન અને રાંકડી અવસ્થા થવામાં તેનો મ્હોટો હિસ્સો છે, અને આપણે જો પોતાનું પૂર્વનું ગૌરવ પાછું પામવા ચાહતા હોઈએ તો એ વ્યસનોની ગુલામી કે ભાઈબંધી આપણે અવશ્ય છોડવી જોઈએ. દારૂના અતિપાનને લીધે આપણી નજર આગળ આપણે કેટકેટલા આશાજનક યુવાનોને અકાળે ફાટી પડતા જોયા છે. ! બગી વ્યભિચાર અને કુટુંબકલેશ એ બે મદિરાન પ્રિય અનુચર છે. ઇતિહાસ તપાસશો તો પણ આપણી જ્ઞાતિના ઉચ્છેદમાં દારૂને મુખ્ય સ્થાન મળશે. આખા યાદવકુળને નારા તેમજ આભારી છે. ગોહૈલોનું મારવાડનું રાજ્ય પણ તેને પ્રતાપેજ ગયું હતું. મહાભારતમાં આપે વાંચ્યું હશે કે જ્યદ્ધને સાંઝ પહેલા મારવાની પ્રતિજ્ઞા લેતી વખતે અર્જુને ગણાવ્યું છે કે “જ્યદ્ધને સૂર્યસ્ત થયા પહેલાં હું જો ન મારું તો મને ક્ષત્રિય થઈને મ્હારા પીએને જેટલું પાપ થાય, તેટલું પાપ લાગે”

દાર અને અરીજી

બંધુઓ, દારૂનું બંધાણ એવું નથી કે જે કોઈ પણ મનુષ્ય હિંમત કરે તો સહેલાઈથી ન મૂડી શકે, અરીજીનું બંધાણ ઊંડવું એટલું રહેલું નથી. એ કષ્ટસાધ્ય છે ખરું, પણ અશક્ય તો નથી જ. મ્હારા પોતાના ઘરમાં ત્રીશ બત્રીશ વર્ષથી ઘર કરી ગયેલ બંધાણને એક પળમાં વિલાંજલિ દેનાર ભાઈ મોજુદ છે. બીજા એવા ઘણા ઘણલા આપ સૌની નજરમાં હશે. હું મ્હારા બંધાણી ભાઈઓ અને મુરખીઓ

પાસેથી એટલી તો અવશ્ય આશા રાખું છું કે પોતે બધાણુ છોડે કે ન છોડે પણ એટલી પ્રતિજ્ઞા તો તેઓ અવશ્ય હશે કે તેમણે આજ પછી એકે ક્ષિત્ય તો નજ કરવો. આટલું થાય તો પણ એ મહાન શત્રુનો આજથી પંદર વીશ વર્ષમાં સદંતર નાશ થાય. સ્વર્ગસ્થ રાજકવિ કાકર મોડળની રચેલી “ પોશ-પચ્ચીસી ” વાંચી જવાની મહારા યુવાન બંધુઓને અને દરેક સ્વયંસેવકને ભલામણ કરું છું, આત્મશુદ્ધિના આ અનિવાર્ય કાર્યક્રમને મહેનત લઇ જો આપણે પાર પાડશું નહીં તો આપણી કોમની ઉન્નતિ અન્યથા કરી શકીએ એ સર્વ રીતે અસંભવનીય છે. આંહી કહેવું અસ્થાને નહીં થાય કે પોતાના રાજ્યમાં દારની બનાવટ અને વેચાણની મનાઈ કરી ભાવનગરના સ્વર્ગસ્થ મહારાજા ભાવસિંહજીએ અને પાલીતાણાના હાલના પ્રાતઃસ્મરણીય કાકર સાહેબ બહાદુરસિંહજીએ અન્ય રાજવીઓને દેશદાઝ અને જ્ઞાતિપ્રેમના અતુરણીય દૃષ્ટિતો પૂરાં પાડ્યાં છે. અરીજીની સદંતર બંધી કરવા તો યુરપમાં તાજે-તરમાં સ્થપાએલ પ્રજાસંઘ—લીગ એફ નેશન્સ—પણ મધી રહ્યો છે. આ રીતે આપણી રાજસત્તાઓ પણ આપણાં આ મહત્વના કાર્યનાં આપણને સાનુકૂળ છે. માટે બંધુઓ, આ દિશામાં સત્વર ભળીરથ પ્રયત્ન આદરો.

આપણા નારી-સમાજ

પ્રતિનિધિ બંધુઓ અને બહેનો, એવા એક વિષયનો હવે મારે નિર્દેશ કરવાનો છે કે જેમાં આપણી વચ્ચે મતભેદ હોવા સંભવ હોય. જ્ઞાતિના એક નમ્ર સેવક તરીકે અત્યારે હું આપની સમક્ષ ઉપસ્થિત થયો છું, એટલે મહારા ક્ષિત્યમાં જ્ઞાતિહિન સંબંધે ; જે માન્યતા કોરાઈ રહેલી હોય, તે વિષે આપણી વચ્ચે ગમે તેટલો મતભેદ હોય તોપણ મહારે ઉચ્ચાર કર્યા વિના ચાલે નહીં.

વર્તમાન જ્ઞાનયુગનો અગ્રણીય થયો તે પૂર્વે ચાલી રહેલા મધ્યકાળના અંધકાર યુગમાં પ્રવેશ કરો, અને આપણી તે વેળાની સામાજિક સ્થિતિનું અવલોકન કરો તો એક આશ્ચર્યકારક ઘટના આપણું ધ્યાન ખેંચશે. સ્વદેશના સ્વાતંત્ર્યના સંરક્ષણ માટે, સ્વધર્મ-પરના આક્રમણથી બચવા માટે, સત્ય-ન્યાય કે ટેકના પક્ષમાં

કુળવા માટે કે ગુમાવેલી જમીન સર કરવા માટે, ન્યારે ન્યારે રાજપૂત વીરોએ ખાંડની રમતો ખેલી છે, ન્યારે ન્યારે રાજપૂત યોદ્ધાઓએ સમરાંગણમાં પ્રાણની આહૂતીઓ આપી છે, અને અદ્ભૂત અપ્રતિમ શૌર્ય દાખવ્યું છે, ત્યારે ત્યારે એ લડવૈયાઓની પડખે એમને હાંક આપતી, એમનામાં ચેતન પ્રેરતી, એમનું પ્રેરના-હન કરતી, એમના વાધાને કેસરીઆ રંગે રંગતી એમના વજના બખ્ત-રની સાંકળી ગૂંથતી, એમના રણના સાજ સજવતી, અમરવાણીમાં રણગીતો લલકારતી અને દુશ્મન દળને વીંધીને દૂર દૂરના પ્રદેશમાં અથડાય તેવી શૌર્ય જ્વાળાઓ છોડતી રાજપૂત વીરાંગનાનાં કેરેરે પુણ્યદર્શનો થતાં.

ગૃહમાં રમકડા રમે રહેવું, પતિના ઉપભોગના સાધન માત્ર બનવું, બાળક પેદા કરવાના યંત્ર લેખાઇ મર્યાદિત ક્ષેત્રમાં સંકુચિત જીવન વ્યતીત કરવું અને વ્યક્તિ તરીકે, મનુષ્ય તરીકે કે પ્રભુના મંદિર તરીકે કશી ગણનામાં ગણાવું નહીં, એમાં આર્ય મહિ-લાઓને માટે તે સમયે શોભા ગણાતી ન હતી. પ્રાચીન કાળથી જ આર્યજાણાઓને સુવિદ્યા અને સુસંસ્કારોનો પાસ આપવામાં આવતો હતો અને પ્રત્યેક ક્લામાં, સ્વદેશીય સાહિત્યમાં એમને અધ્યોગ કરાવવામાં આવતો હતો; એટલું જ નહોં પણ એમનો શારીરિક અંગકસરતમાં, યુદ્ધ કળામાં અને રમત ગમતમાં પણ વિકાસ થય એવી સમવડો કરવામાં આવતી હતી.

આર્યપ્રજા લગ્ન કરે છે તે કેવળ મોજશોખ ખાતર કે ઉપયોગી સાધન તરીકે કરતી નથી. લગ્નનો તેનો આદર્શ ધણો લગ્ય છે. લગ્ન તે પિતૃતપર્ણ માટે એક યજ્ઞરૂપે મનાય છે, અને આ ભાવનાનું સુંદર સ્વરૂપ સૂચવનારો ખરો શબ્દ તે ‘સહધમ યાસ્ત્રી’ એ છે. પત્નીને માટે ઉપરોક્ત શબ્દનો પ્રયોગ કાંઈ અહેતુક નથી થતો. સઘળાં ધર્મકાર્યોમાં જેમની હાજરી વગર ચાલે જ નહોં, સ્ત્રીતા-ળને અભાવે તેમની સુવર્ણમૂર્તિ રામચંદ્રની બાજુમાં રાખવી જ જોઇએ, એવો જે આપણો રીવાજ હતો, તેનો ભાવાર્થ ખુલ્લો છે. સંસારનાં સઘળાં ક્ષેત્રોમાં પુરૂષે સ્ત્રીને, અને સ્ત્રીએ પુરૂષને મદદગાર થવાનું છે, અને પોતાના કર્તવ્ય બજાવવામાં એક બીજાનો સહયોગ સેવવાનો છે. એક કવિએ ખરું જ કહ્યું છે કે:—

“નહીં મોક્ષ પામે માનવી અર્ધાંગના સારી વિના” શુભસં-
 આમર્શ ખુલ્લી તરવારે, અથ નઆવતી, અરિદ્ધને વીખરતી ફેટલી
 ક્ષત્રિય વીરંગનાઓ આજે ઇતિહાસના પૃષ્ઠને ઉજ્જવલ કરી રહી છે.
 બેઠમાં કટાર ખોરી ખોતવાની આખરનું સંરક્ષણ પ્રાણપાંખે કરવાને
 તૈયાર એવી આર્ધઆળાઓને એ કામમાં અખળા રાખવામાં આવતી
 ન હતી; પરંતુ તેમને વિધવિધના અસહસના ખેલ શીખાવી સજ્જા
 કરવાને માટે પ્રયાસો કરવામાં આવતા હતાં. પુરૂષોને મળતા શિક્ષ-
 ણસ્થાન અને એમની પત્ની યદ્ય એમની પ્રતિજ્ઞાના સંરક્ષણ બનવા
 સભ્યએલી સ્ત્રીઓના શિક્ષણમાં કાંઈ તકાવત રાખવામાં આવતો
 ન હતો.

મોતની સામે ખુલ્લી છાતીએ ચાલનારી વીરંગનાઓ આજ
 ક્યાં છે? ક્ષત્રીયગાળકોને આજે શિક્ષણ જેટલું સુલભ કરવામાં
 આવે છે, તેવું ક્ષત્રિયગાલિકાઓ માટે થાય છે ખરું! ક્ષત્રિય ધર્મનું
 યથાર્થ પાલન કરનાર મર્દો શું અજ્ઞાન, અશિક્ષિત માતાઓને ઉદરે
 પાકશે ખરા? ઉલ્લાસથી રણમાં જતા વીર પતિને વિદાય દેનાર
 ધર્મપતિ વિના ખરે જલ્દરંગ જામી રોકે ખરા? મર્દોમાં મર્દાનગી
 રમકડાં જેવી સ્ત્રીઓથી નહીં ત્રેરી શકાય. મર્દાનગી તો માતાના
 ધાવણમાં ક્ષત્રિય બાલકો પ્રાપ્ત કરશે. રાણા રાજસિંહનો દાખલો
 યાદ કરો. જ્ઞેધપુરાધીશ મહારાજા જસવંતસિંહનાં પુત્રી અમરબાઈને
 પરણવા જ્યારે મોગલ-સમ્રાટ ઝોરંગએમ્ને ઇચ્છા કરી અને સ્વધર્મ
 પક્ષપાણ એ બાલકને જ્યારે રાજ રક્ષવા આવવા “હિંદુના સ્પર્શ”
 સંજ્ઞાને માટે છુપું કંઈક મોકલ્યું, ત્યારે રાણાજી સજ્જા સજ્જ સામે
 યુદ્ધ કરવાનો પ્રસંગ અનુચિતઓ પ્રાપ્ત થતા ખેદ મગ્ન થઈ ગયા
 અને તેમને ધર્મસંજ્ઞા ઉતું થયા જેવું લાગ્યું. પુત્રધર્મલક્ષ્ટ યશો
 એવી અફવા કહ્યું પડ્યાં તેમનાં માતૃશ્રી વીરચાવડીજી સક્ષાળાં દોડી
 આવ્યાં અને પુત્રને ટંકાર કરી કે “બાપુ શું વિચાર કરજી, દેહાંત
 પછી અપ્સરા વરણ ને. ક્ષત્રિઓ યુદ્ધના પ્રસંગ ગોત્રી તેમાં કંપ-
 લાવે કે, ત્યારે તને ને. સદેહે અપ્સરા કંકનો અંદરો કરવા આવ્યા
 છે. હાં થવને બદલે જ્ઞાનિ કેમ થાય છે? પરંતુ તારો દેખ
 નથી. એક વખત સ્નાન કરતી હતી અને તું રડતો હતો, ત્યારે તને

જાનો રાખવા દાસીએ તને ધવરાવ્યો હતો. તું એકદમ જાનો રહી જવાથી મને શંકા પડતાં એક વખત કહેરી હું તરત દોડી આવી હતી અને એ ધાવણનો પટ કઢી નાખવા તને ઉઘે માથે લટકાવી જોરથી ઝુલાવી વમન કરી નાખ્યું હતું. જતાં તેની કાંઈક અસર રહી મઈ હેવાનું અત્યારે સિદ્ધ થાય છે. ”માલાની આ વક્રોક્તિ સાંભળી એ વીર રાજાને પોતાના વીર ધર્મનું જ્ઞાન આવ્યું અને મોગલ સૈન્યનો પરાજય કરી અમરબાધને બાદશાહ માટે રચાએલ મંડપેથી જ પરણી આવ્યા. વીર ક્ષત્રિયાણીનાં ધાવણનો મહિમા એવો જ છે.

જેમનાથી વંશવેલ્લાની વૃદ્ધિ કરવાની આપણે આશા રાખીએ, જેમને ખોળે બાલક્ષત્રિઓ રમવાના છે, જેમને પૂજ્યભાવથી એ બાલકો અનુસરવાના છે એ ક્ષત્રિય માતાએમને આપણે અજ્ઞાન શી રીતે રાખી શક્તીએ છીએ? સમાજના ઉદ્ધારની ચાવી, મૂઠ કે કુટુંબના વિકાસની કુચી ગૃહદેવીઓનાં હાથમાં છે. આપણી કેમ્બો ઉદ્ધાર શી રીતે ત્વરાથી થઈ શકે એમ જો મને પૂછવામાં આવે તો હું નિઃસંશય કહેવાનો કે ક્ષત્રિય બાળાએમને સર્વોચ્ચ વિદ્યાભ્યાસ કરાવ્યાથી અને એમના આજનાં કૃત્રિમ બન્ધનો છેદી એમના અસ્ત-વિકાસનો માર્ગ ખુલ્લો કર્યાથી આપણી ઉન્નતિ નિશ્ચય વહેલો થવાની.

જેઘપુર નરેશ મહારાજ જસવંતસિંહ જ્યારે પોતાના સર-દારોની સલાહ માની મોગલો સામેનું યુદ્ધ પેલાના બાઈ રત્નસિંહજી ને સોંપી “કુખનેમને પીઠ બતાવવી નહીં ” એવું રાજપૂતોનું ખિસ્દ સાચવવા ખાતર તે સૈન્યની વચ્ચેથી માર્ગ કાપી જેઘપુર તરફ પાછા વળ્યા, ત્યારે તેમના શરવીર રાણી હાડીજીએ કિદાના દરવાજા બંધ કર્યા અને કહેવરાવ્યું કે “ રણમાં પીઠ ફેરવી નાસી આવનાર પુરુષ મહારા મહારાજ હોય નહીં ” મહારાજે કહેવરાવ્યું, “મેં પીઠ બતાવી નથી.” “ જતાં રણક્ષેત્ર છોડીને તો પધાર્યા છો ને, દરવાજા નહોં ઉઘડે, ” એવાં વેણ ઉચ્ચારનાર રાણીજીનો નસુનો આજે ક્યાં છે?

“પિતાના મુઠકને સર કરનાર દુશ્મનને જોરે કરી એ મુઠક પાછો ઘેર કરી લાવે તેને જ હું વરીશ,” એમ વલ્હારી, અને પતિની

આગાથી થોડા સૈનિકા લઈ ચિત્તોડના રાણા સંત્રામસિંહ જેવા થોડાનો રાજ્યાભિષેકનો તાજ ભરી મેદનીમાંથી ઉઠાવી લાવનારી તારાખતી જેવી વીરાંગનાનો આજે જોડો ક્યાં છે ?

પતિને યુદ્ધે વ્યડતાં પોતાનામાં આસક્તિ રહી જાય છે, અને તેથી મહારાણ્યએ સેપિલું બાદશાહના લશ્કરને ખાળવાનું કાર્ય તેમનાથી યથાર્થ રીતે થઈ શકશે નહીં, તથા ત્રતાપસિંહ સક્રાવતના ઉજ્જવળ નામની કાતિર્તિ ઝાંખી પડશે, એમ માની પતિએ ખબરદાર કરવા મોકલેલી દાસીને પોતાને હાથે પોતાનું મસ્તક ઉતારી, તેને થાળમાં મૂકી, પતિને નિશ્ચિંત બનવા કહેવડાવનાર દશ દિવસની નવન્યુ રોડોડવંશી રાણી ક્યાં છે ?

અડગ નિશ્ચયથી, પરમ સંકલ્પ બળથી અને અવિશ્રાન્ત ઉદ્ધોગથી, બાર બાર વર્ષનાં વ્હાણાં વાતાં મુઠી પાટણનરેશ સિદ્ધરાજ જ્યોત્સિંહની અશ્વત સેનાને છૂર્ણદુર્ગ-જુનાગઢના દરવાજા બહાર ખાળી રાખવામાં પતિદેવ રા' ખેંગારને ઉત્તેજિત કરનાર તથા અતે દમથી ગઢ પડ્યો, અને પતિનું વીરોચિત મૃત્યુ થયું, ત્યારે પોતાની સન્મુખ કાચી કળી સમા પોતાના વ્હાલા બન્ને બાળકોનો વધ કરવામાં આવ્યો છતાં “બાળકોને રહીને રાત્રી આંખો નહો કરવાનો” ઉપદેશ આપી, પાટણ પતિનાં સઘળાં પ્રલોભનોને લાત મારી વઢવાણ શહેરમાં ચિતા સળગાવી ભસ્મ થઈ જનાર ભવાની સ્વરૂપિણી સતી રાણકદેવી ક્યાં છે ?

દિલ્હી પતિ અલ્લાઉદ્દીન બાદશાહના કપટથી પોતાનો પતિ ભીમસિંહ ત્યારે કેદ થયો, ત્યારે સંપૂર્ણ ધીરજ ધરી, હિંમત કરી, દુશ્મનના દળમાં દાખલ થનાર અને પતિને મુક્ત કરાવી, વિજયી બની ક્ષેમકુશળ ચિત્તોડમાં પાછી ફરનારી સુલતાણ પદ્મિનીની છાયા આજે ક્યાં છે ?

પિતાને આક્રમકમાંથી ઉગારવા, બેઠપુર અને જયપુરનાં સૈન્ય નગર બહાર યુદ્ધસાજ સજે છે તેવામાં, એ બન્ને રાજ્યને તરછોડી પિતાને ધમસંકટમાંથી મુક્ત કરવા ઝેરનું બ્યાલું નિઃસંકાય પી જનાર ચિત્તોડની પિતૃભક્ત કુમારી કૃષ્ણાકુમારી ક્યાં છે ?

રાજપૂતોને સ્વામીધર્મ અને વફાદારીનો અનરે પાઠ શીખવનાર, પોતાના પતિ જગદેવ પરમારના રાજનું અયુષ્ય વધારવા પોતાના બહાલા પુત્રનો જોગણીને સ્વહસ્તે જોગ દેનાર વીર વીરમતિ ક્યાં છે?

શૌર્યની, ત્યાગની, ભક્તિની, રસિકતાની મૂર્તિરૂપ આવી દેવીઓ ક્યા વાતાવરણમાં જન્મ પામી હતી? ક્ષત્રિયવીરોને યુધ્ધે વળાવી, જીતવાની આશા બ્યારે નિષ્ફળ થાય ત્યારે પતિના કે પિતાના કેસ-રીઆનું પણ માન મૂકાવનાર, જોહર કરી ચિતાના અગ્નિમાં પ્રવેશ કરી કુલપ્રતિષ્ઠાનું રક્ષણ કરનાર, શૂરી રાજપૂતાણીઓનો જન્મ ક્યાં થયેલો ?

ક્ષત્રિયાણીઓમાં આવું શરાતન, આવું સાહસ, આવી દૃઢતા કે આવું રણક્રોશલ વિરલ ન હતું, પરંતુ એમને પદ્ધતિસર આપવામાં આવતા શિક્ષણનો એ પ્રભાવ હતો. રાજપૂતસમાજ આવી મહિલાઓ પ્રાપ્ત કરવા શું ઝંખે છે? એમના વિદ્યાભ્યાસ પ્રત્યે તથા એમની બંધનમુક્તિ તરફ જો લક્ષ આપવામાં આવે તો આપણા એ કાંડ જરૂર પૂરા પડે. સારા હિન્દી સમાજ ઉપર એવો આરોપ છે કે તેણે સ્ત્રીઓનું યથાર્થ સન્માન કયું નથી, અને એમના જીવન-વ્યવહાર પણ કૃત્રિમ સખ્ત બંધનોથી દુઃખદાયક બનાવવામાં આવ્યા છે. આપણી પ્રજા તરીકેની અયોગ્યતા સિદ્ધ કરવામાં આ દલીલોનો વારંવાર ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. મ્હારે દિલ્હીની સાથે કબુલ કરવું જોઈએ કે આ આરોપમાં તથ્યાંશ છે. પુરૂષની માફક સ્ત્રીઓના ઘટમાં પણ રામ રમી રહ્યો છે અને આપણી પેઠે જ શુદ્ધિ, શક્તિ, અને વૃત્તિ તે ધરાવે છે એ સત્યનો સ્વીકાર પણ આજે થોડા જ કરે છે.

પ્રભુજીએ બક્ષેલી તાજી ખુશનુમા હવા, એમણે પ્રેરેલો, રંગેલો સૂર્યપ્રકાશ, એમની દીધેલો રૂપેરી ક્રોમોડી, વિશ્વેશ્વરનો જ સરજેલો એ માનવસંઘ, વિશ્વના નિયમાનુસાર ચાલી રહેલો જગતનો સકલ જીવનવ્યાપાર—આ બધી ઇશ્વરની કૃપાભરી બક્ષીસોનો ઉપજોગ આપણી ખુદનો માટે જાણે કે આપણે વળ્યું ગર્યો છે. એમના નિર્દોષ આનંદ ઉપર આપણે અંકુશો મૂક્યા છે. રાનુભવની પોથીના કેટલાક ખાના ઉઘાડવાની પણ એમને મના કરવામાં આવી છે. પશુ-પક્ષિની પણ બંધન ગમતાં નથી, એમને પણ નિરંકુશ વિચરવાના કાંડ હોય

છે. ઉપાડા આકાશના, લીલાં ખેતરોના, ઉજળા સૂર્ય પ્રકાશના, શીળા ચંદ્ર કિરણોના, લબ્ધ મેઘધનુષ્યના, ખજાખજતા જળધોધના, હિંતાં સહિસ શિકરોના, અને ભૂખરા પહાડોના અનુપમ અવનવા દર્શનોના દર્શનથી રાજપૂત મહિલાઓને શા માટે વ્યથિત રાખવામાં આવે છે ? મનુ મહારાજે ગાયું છે કે :

“ પ્રસન્ન રહે દેવતા, ન્યાં પામે સન્માન સુન્દરી.”

એ ગાથાને આપણે આજે અનુસરીએ છીએ ? માનસસાસ્ત્રીઓ કહે છે કે ગુલામનો માલિક પોતાની સ્વાભાવિક અંતરવૃત્તિઓને ગુમાવી બેસે છે અને પોતાના મનુષ્યત્વનો પણ હાસ થતો તેને જોઈ રહેવો પડે છે. સ્ત્રીઓને આપણી અધીન સેવિકાઓ સમજી તેની ઉપર અમલ ચલાવવાનું આપણે ચાલુ રાખીએ, તો ગુલામના માલિકની મજાક આપણો પણ વિકાસ થઈ શકે નહીં અને ઉઠ્ઠા કેટલાક કુસંસ્કારો આપણા મગજમાં પેસી જવા પામે. સ્ત્રીઓ સાથે જ્યનની લાગીદારી છે, મૈત્રી છે. તેને સદાશી માટે વશવર્તી રાખવાનો અપ્રણય પ્રવર્તન આપણી ચક્ષુષીને બાધ કરનારો છે.

જમાનો બદલાયો છે; નવા યુગની જરૂરીઆતો જુદી છે; આજે તો દરેક મનુષ્યને, પોતાનો વિકાસ તે સંપૂર્ણ સાધી શકે તે માટે, પૂરતી તક આપવી જોઈએ. કુદરતના સૌંદર્ય ઉપર કે સંસારનાં અવનવાં ચિત્રો ઉપર પડા દાંડી આપણે ક્યું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરી શકવાના ? તુર્કસ્થાન જેવા ઓઝલ પડાની મૂળ પ્રયાણક પ્રગત્તળા દેશભાષી છુપાંતે તિલાંજલિ મળી છે, સ્ત્રીઓને બાહ્યજીવનમાં ભાગ લેવાની છુટ થઈ છે અને સુશિક્ષિત વિકસિત સ્ત્રીઓની પ્રબલ પણ એવી જ પાણીદાર અને ઉંચા વિચારની થઈ રહી છે. જગત સમસ્તમાં આપણા દેશે સ્ત્રીઓની સ્વતંત્રતામાં ભારે દાપ મૂક્યો છે, અને આપણી બહાદુર કોમે તેમાં નેતૃત્વ લીધું છે. આ જમાનામાં અભુગતો થઈ પડેલો, અને આપણી ઉન્નતિનો અંતરાય બનેલો ખર્ચો જો આપણે નહોલો મોટો પણ નાણું કરીએ નહીં તો આપણે આપણે ઉદ્ધાર કરી શકવાના નથી.

આપણા શિક્ષણનો પ્રશ્ન

જગતનો જ્ઞાનનો ભંડાર વધતો જાય છે, પ્રજાના અનુભવનો સંગ્રહ એકઠો થતો જાય છે, કુદરતના સત્ત્વો ઉપર વધારે પ્રભુવ

એળવવાના પ્રયાસમાં મહુબ્ધ સફલ થતો જાય છે. આ સ્થિતિમાં એ જ્ઞાનનો જે વધારે સંભવ કરશે, અહુલ્લવના લાભથી જે વધારે સંભવ થશે, અને પ્રકૃતિને વશ કરી તેની પસંદગી ખુબ કામ લેવાને જે લાગ્યશાળી થશે, તેને ચરણે જગત ઐશ્વર્ય અને પ્રભુતા હાલવશે. ભારતની અન્ય ક્ષેત્રોમાં વિદ્યાર્થિઓને જ્યારે અસાધ્યતા અપથી વધવા લાગ્યો છે, એમની મર્યાદાનાં વર્તુલ વધારે વિસ્તાર અંકાવા લાગ્યાં છે, એમની જીવનકલામાં પરિવર્તન થઈ રહ્યું છે, અને તેમની મનોવૃત્તિ સંસ્કારી અને સંપ્રાહત થઈ જાય છે, ત્યારે હજુ આપણે નિદ્રાધીન પડ્યા છીએ. જગતના સ્વામી થવા ચાહનારોમાં 'પુરુષાર્થ' જોઈએ, ઉદ્યોગ જોઈએ, ઉચો ઉડો અભ્યાસ જોઈએ. આપણા જમીનદાર વર્ગે દેશના પ્રશ્નોમાં યથાયોગ્ય ફાળો આપવો હોય, આપણું છે તે નિભાવી રાખવું હોય અને નવયુગને અનુકૂળ બનવું હોય તો આપણે મહાભારત પ્રવાસ કરી ક્ષત્રિય બ્રહ્મકોને તથા બ્રહ્મચર્યને શિક્ષણ આપવા વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ. વિદ્યાના તેજ વિના આપણે કટાઈ ગયેલા હથીઆઓની માફક નિરપયોગી થઈ જઈશું, અને બાઈબેલ કોમેન્ટ અથવા રાજ્ય કર્તાવું આપણે માન જોઈએ એવું. અજ્ઞાન દસામાં આપણે અવનતિનાં કારણો આપણને સુઝશે નહીં, નવયુગમાં વિજયશાળી જીવન ગાળવા માટે રહેલી કરણીમાં શા ફેરફાર આવશ્યક છે તેની સમજણ પડશે નહીં, અને જે શક્તિઓ કુદરતની કૃપાથી પ્રાપ્ત થએલી આપણામાં ગૂઢ રહેલી છે એનો પૂરો વિકાસ થઈ શકશે નહીં; એટલે આપણી કોમ અવગતિના કોઈ મર્તમાં પડી જવાની અને જે વિદ્યાનો પ્રચાર શરૂ કરવામાં મોકું થયું તે તેમાંથી બચી જવાનો ઉપાય આપણને હાથ લાગશે નહીં.

જ્ઞાનપ્રભાવથી બંધિત રહેલા આપણા બાળકો સંસારમાં ઊંચા ઊંચા લાગ્યા કરે નહીં, અને એ રીતે એમનો આત્મવિશ્વાસ કમી થાય નહિ એ માટે બહોળા પાયા ઉપર આપણે શિક્ષણ પ્રચારનો આરંભ કરવો જોઈએ. શિક્ષણપ્રચારનું કામ સુલભ થાય, વિદ્યાર્થી વાતાવરણને અને વિદ્યાર્થીઓમાં ચારિત્ર્યનો વિકાસ થાય તથા ઉંચી ભાવનાઓની અભિવ્યક્તિ થાય એટલા માટે ચારિત્ર્યવાન અને વિશાળ દૃષ્ટિબાળ શિક્ષકો ગૃહપતિની દેખરેખ નીચે જુદા જુદા કેન્દ્રોમાં ફેરફાર

વિદ્યાર્થીભવનોની સ્થાપના થવી જોઈએ. અને આપણા બાલકોને જિયત એવા સંસ્કારો બાલવયમાં જ એમના હૃદયમાં ધર કરી જામે, એવા પ્રયાસો આદરવા જોઈએ.

શિક્ષણ જેવા પ્રકારનું આપણે આપીએ તેવા પ્રકારની બાલકોની મનોવૃત્તિ થવાની; આજ કાલનો શિક્ષણક્રમ ઉદર નિર્વાહનાં સાધનો પુરાં પાડવા પૂરતો ભણે હોય, પણ રાજપૂ. બાલકોને વીરોચિત આર્યસંસ્કારો. આપવા માટે તે ઘડાયે હોય તેમ જોઈ શકાતું નથી. આપણે દેશનાયકો અને સાચા સેવક ક્ષત્રિયો પેદા કરવા હોય તો શાળાઓમાં તેમને મળતા શિક્ષણની ઝોંક બદલાવવી જોઈએ. અથવા તો આપણા બાળકો માટે નિરાળી શાળાઓ સ્થાપવી જોઈએ. આપણા પૂર્વજોની પરાક્રમી ગાથાઓ અને નવા યુગને યોગ્ય દૃષ્ય ભાવનાઓનો પટ એ શાળાઓમાં જ બાલકો ઉપર ખેસવો જોઈએ. આ કામ પરિપૂર્ણ રીતે પાર ઉતારવા માટે તો કુમાર અને કુમારિકાઓ માટે સ્વતંત્ર વિદ્યાભયોજન વધારે ઉપયોગી થાય.

બ્રહ્મચર્યાશ્રમની ભાવના

બ્રહ્મચર્ય વિના ઇવનની કલાતું તેજ નથી. બ્રહ્મચર્યાશ્રમની આપણી પુરાણ ભાવનાનો આપણે જેટલો પુનરુદ્ધાર કરી શકીએ તેટલો આપણા પ્રાચીન ગોરવને પુનર્જન્મ આપણે આપી શકીએ છીએ. વીરધર્મની પ્રથમ મર્યાદા જો કાંઈ હોય તો તે બ્રહ્મચર્યની છે, અને આપણા બાલકોને આપણે અતુલ પરાક્રમશાળી અને મહાન વિચારક બનાવવા ચાહતા હોઈએ તો તેમને કઠોર બ્રહ્મચર્યની પ્રારંભ દશામાંથી આપણે પસાર કરવા માટે, આપણાં વિદ્યાર્થીભવનોમાં અસલનાં ગુરુકુલ જેવું શાન્ત, શીળું, ભાવનાશીલ વાતાવરણ જમાવવું જોઈએ; અને કુમારોના વિદ્યાર્થીઇવનના ૨૫ વર્ષ અને બાલિકાઓના અભ્યાસીઇવનના ૧૬ વર્ષ સુધી તેમના બાળકામ કરી તેમની શક્તિઓનો વ્યય જરા પણ થવા દેવો જોઈએ નહીં. કામના હિતચિંતકોએ આ કર્તવ્ય પ્રત્યે જો દુર્લક્ષ ક્યું, તો આપણી શુરવીર કામની જરૂર વિશેષ અધોગાત થવાની. મને વિશ્વાસ છે કે આંદોળી છુટા પડ્યા પહેલાં એ સંબંધે કાંઈ યોજના અમલમાં લાવવા માટે આપણે વિચારી શકીશું.

આપણી વિધવાઓ

ઋણો પ્રત્યે આપણું વર્તન જોઈએ તેવું આપણે રાખી શક્યા નથી, તે આપણે સુધારી લેવું જોઈએ; પરંતુ એથી યે વધુ મહત્વની આપણી ફરજ આપણી જ્ઞાતિની વિધવાઓ તરફ છે. એમના શોકપૂર્ણ જીવનનો ભાર કંઈક હળવો કરવાનું, એમની રસહીન શુષ્ક જીવનપ્રશ્નાલિકામાં સેવાજીવનની આસક્તિ અને રસ પૂરવાનું, એમની પરાવર્ણનની નિરાધાર દશામાંથી એમને મુક્ત કરે એવાં ઉદાર જીવનનિર્વાહના સાધનો એમને રહેવા દેવાનું અને એમનો જીવનવિકાસ સાધવાની તક પૂરી પાડવાનું આપણે પુરોષોને શિર કર્તવ્ય છે.

ભાઈઓ અને બહેનો, દુર્ભાગ્યે એવા કુટુંબો પણ આપણી વચ્ચે છે કે જેમનો નિર્વાહ કરવાને, આજથી કાલ સુધીનો ખોરાક પ્રાપ્ત કરવાને, તેમને ધણાં વસ્ત્રાં મારવાં પડે છે. એવો પ્રબંધ થવો જોઈએ કે એ આપણાં દુઃખી બહેનો પોતાની સ્વતંત્રતા જાળવી રાખીને, પોતાના સ્વમાનને અખંડ રાખીને અને પોતાની કુલભાવનાઓનું રક્ષણ કરીને પોતાનો નિર્વાહ ચલાવી શકે. આવો પ્રબંધ ન થાય ત્યાં સુધી આપણી જ્ઞાતિની ઉન્નતિની આશા રાખવી વૃથા છે. દેવવશાત્ વૈધવ્ય આવે તે ભવિષ્યમાં અતિ દુઃખ પડશે એ બીતિએ ધણી બહેનોને કૃત્રિમ પુત્રો પેદા કરવાની કુણ્ણિ સુઝાડી છે અને એ રીતે આપણી જ્ઞાતિમાં વળુંસંકર ગર્ભ થવા પામ્યો છે અને એ પાપના ફળ અત્યારે આપણે ભોગવીએ છીએ. જ્યાં ક્ષત્રિય ખીજ ન હોય ત્યાં આપણે શા ઉચ્ચ સંસ્કારોની આશા રાખી શકીએ? મારી વિધવા બહેનો, આપ પ્રતીતિ રાખજો કે આપને માટે ધણાં સહાય રાજપૂત હૃદયો આજે રૂદન કરી રહ્યાં છે અને તેઓનો શુભ પ્રયાસ વિધવાઓના નિર્વાહ માટે કાંઈક ઉચિત પ્રબંધયુક્ત માર્ગ અવશ્ય શોધી કાઢશે.

દરમ્યાનમાં ઇશ્વર કૃપાથી “રાંકની જીવન દોરી” રેંટીઓ મહાત્મા ગાંધીજીના પ્રયાસથી પુનર્જીવન પામ્યો છે. તેનો આશ્રય આપને સુન્દર, સરળ, દેશોપયોગી, સ્વમાનરક્ષક અને નિર્વાહક સાધન

પુરું પાઠશે. ભાઈઓ, આપને પણ મોટી વિનંતી છે કે ખીજા કંચાને ખાતર નહીં તો આપણી દુઃખી બહેનોને ખાતર જ આપ ધરેકરમાં રેંટીઓ ચાલુ કરી દેશો. એ આપણાં કુટુંબોમાં સ્વાસ્થ્ય, કલા, ઉદ્યોગ અને રોજી દાખલ કરશે; અને પરોક્ષ રીતે દેશની અનુષ્ઠાને પણ સહાયશે. એ રેંટીઓ આપણા ધરમાં દાખલ કરવાથી આપણને કોઈ પ્રકારની નહાનમ લાગવાની નથી. મોટાં કુટુંબોમાં એ દાખલ થઈ જશે તો જ ગરીબ કુટુંબો તેનો વિનમ્ર સંકેત ઉપયોગ કરવાની હિમ્મત કરશે. આવી બાબતમાં ઉપદેશ કરતાં દાખલો બેસાડવાની જરૂર વધારે કિમ્મત થવાની. આર્થિક વર્ણવિમ અવસ્થા પ્રમાણે ક્ષત્રિયોને દુઃખી, ત્રાસિત અને ખીડિતોનું રક્ષણ કરવાનું, નિરાધાર અને અશક્તોની વધારે ધાન્યનું અને દેશ-ધર્મના આપત્તિકાળમાં પોતાના જાત કુર્યાન કરવાનું કર્તવ્ય નિયત કરવામાં આવ્યું છે.

ક્ષત્રિયોને માટે એ મગજ થવા જેવું છે કે આપણા દેશની સંસ્કૃતિ, આપણી પ્રજાનો ધર્મ, આપણા લોકની પ્રતિષ્ઠા તેમજ આપણી વહાલી સ્વતંત્રતા સંભાળવાનું માન એમને આપવામાં આવ્યું છે. આ કર્તવ્યનું પાલન કરતાં આપણે મહાન સ્વાર્થ ત્યાગનાં, અપ્રતિમ આત્મસમર્પણનાં અને વિરલ પરાક્રમનાં અનેક દૃષ્ટાંતો પૂરાં પાડ્યાં છે; પરંતુ અસ્તેશ્વ ! આપણે છેલ્લા શતકોમાં દુર્ગુણો તથા દુર્વ્યસનોના, કુસંપે તથા કલ્યાણના, વિલાસ તથા વૈસવના ભોગ થઈ પડ્યા અને આપણને સોંપવામાં આવેલો મેઘી ધર્મ આપણે યથાર્થ રીતે પાળી શક્યા નથી.

આપણા જીવનમંત્ર-સેવા, ખસ સેવા

પર-સેવા, સમાજ સેવા, એ આપણો જીવન મંત્ર છે, અને પરોપકાર કરવામાં કોઈ પ્રસંગે વધારે ભોગ અપાઈ ગયો છે એવા વિચારની છાયા પણ આપણા માનસચિત્રમાં ન પડે એ આપણું વૃત્ત છે. ક્ષત્રિય નામ સાથેક કરનારે સેવાજીવનની દીક્ષા લોધી હોય જોઈએ, અને વચન અને ટેક ભળવવાની એને પ્રમાણી હોવી જોઈએ. તુલસીદાસજીનું રસકુંળ માટે ઉચ્ચારાયેલું, “પ્રાણ જાય પણ વચન ન જાય” એ સઘળા ક્ષત્રિયકુળનું સ્વીકૃત મંત્ર હોઈ

જોઈએ. પરાપકાર કરતાં જેહ પાડનાર ક્ષત્રિયને આપણે 'ધન્ય' ગણતા આવ્યા છીએ. આપણે એ 'ધન્ય' વીરોની કાંટિની ગણતામાં આપણું નામ નોંધાવવા હિતુક નહીં થઈએ ? સૈવાજીવન વિનાનું ક્ષત્રિય જીવન કદાચી પણ સંકાતું નથી; અને આપણો ઉદ્ધાર અને મોક્ષ પણ સેવાથી જ છે. આપણને મોક્ષ સહેલાઈથી મળી શકે તેમ છે, કારણ કે :

“જે મોક્ષ કાંચે આ જગત જીવન સુધી યત્નો કરે,
રજપૂત રણમાં જઈ ઉભો તે મોક્ષ પળમાં મેળવે.”

દેશ અને કામ પ્રત્યેની ભક્તિ પણ આપણી પાસેથી પર-
સ્ત્રેવા જ માગી લે છે. જગતિને પરિણામે આપણામાં આ ઉચ્ચ
ભાવો વાસ કરશે, અને આપણું બિરહ આપણે સાચવી રાક્ષીયું એવો
મને વિશ્વાસ છે.

સામાન્ય પ્રજાવર્ગ પ્રત્યે અને લાઘવ્ય કામો તરફ આપણે
મિત્રાચારી અને સહાનુભૂતિની લાગણીભર્યું વર્તન રાખવું જોઈએ.
વસ્તીના દુઃખ દર્દથી હૃદયો દ્રવે અને એમનાં સંકટ ટાળવા પોતાને
પ્રેરણા કરે એવી અનુકંપાની તથા પ્રજાપ્રેમની લાગણી ધરાવનારા
ક્ષત્રિયોને માટે તેમની વસ્તી મરી ફિટવાને પણ તૈયાર હોય છે એ
નિઃસંશય વાત છે. અને આપમાંથી ધણીને તેવો અનુભવ હશે.
પાટણના સોલંકી કુળના સ્થાપક મહારાજ મૂળરાજ કુમારપદે
હતા ત્યારથી જ તેમનામાં વસ્તી ઉપર જે પ્રેમ હતો તેવો પ્રેમ
આપણા બાલકો રાખતાં શીખે એ આપણે જોવું જોઈએ. તો જ
આપણી જમીન ઉજ્જડ થતી અટકશે અને એ આપણા કમાઉ-
પુત્રો આપણે તેમને માટે ખમેલા ઘાસનો કાટિગણો બદલો આપ-
ણને વાળી આપશે.

‘લાઘવે લાગ’ નો સિવાજ કાઢી નાંખો.

હવે મને અતિ અગત્યના લાગતા એક પ્રશ્ન ઉપર એ બોલ
કહેવાનું ના થઈ જાય છે. એ બાબતમાં પણ આપ સર્વ મને
તરત સંત થઈ જશો એવી આશા મને અત્યારે નથી. એ
પ્રશ્ન અત્યંત ગીરાસની જ્ઞેયણીની પ્રથાનો છે. આપણે હવે ખાંડાના
ખેલ ખેલો નવી જમીન મેળવી શકીએ એવી સ્થિતિ નથી. એ સચો-

એમાં જે જમીન અત્યારે આપણા કબજામાં જ છે તે આપણા કબજામાં રહે એવો ઉપાય શોધવો એ પ્રશ્ન અતિ મહત્વનો છે. આપણો ગીરાસ સગભમ સરખે હિસ્સે વહેંચાય છે અને પરિણામે આપણી મોટી જાગીર શીર્ષુ વિશીર્ષુ થઈ, એક કુટુંબનો પણ સહેલાઈથી નિર્વાહ થઈ શકે તેટલા વિસ્તારની રહેતી નથી. આજે જે મોટી જાગીર છે તેનો પણ એનો એ વારો કાળે કરીને આવવાનો. એ જાગીરો અને એ જાગીરોના માલેક આપણે હોવાથી આપણો જે મોભો છે તે આપણે જાળવી રાખવો હોય તો આપણે આપણા ગીરાસની વહેંચણીની પ્રથા વહેલી મોડી પણ બદલવી જ પડશે. ઇંગ્લેન્ડમાં જે ગ્રામીણોનેનિયત, એટલે અગ્રજનમ મહત્તા અથવા મોટા પુત્રને જાગીરનો વારસો આપવાનો રિવાજ છે તે અનુકરણીય છે. આપણા જ ભારતમાં રાજપૂતાનામાં તેમજ માળવાના કેટલાક હિસ્સામાં એ પ્રથા છે. આ પ્રશ્ન મનન કરી તેની તરફેણમાં જાતિમત ફેરાવવાની દરેક રાજપૂત સમાજોના નેતાઓને નામ વિનંતી કરવાની હું મહત્તી કરજી ગણું છું.

પ્રતિનિધિ બધુએ અને બહુનો, મહેં આપનો ઘણો સમય લીધો છે, અને આપને મહારા કથનના વિસ્તારથી શ્રમ પણ પડ્યો હશે. તો પણ હું પુરું કરું તે પહેલાં આપણી કામની ઉન્નતિના એક અનિવાર્ય અગત્ય ધરાવતા પ્રશ્નને છેડ્યા વિના હું રહી શકતો નથી. આપણે કામના ઉદ્ધારનું કાર્ય હાથ ધર્યું છે, અને તેમ કરવાને માટે ભોગ આપવાની વૃત્તિ પણ આપણા ઘણા ભાઈઓના હિંમમાં ઉછળી રહી છે. આપણો ઉત્સાહ અને આપણી બિરંદા ઉપયોગમાં લઈ, આપણી પ્રગતિના માર્ગ સ્વચ્છ કરી આપણા પ્રયાણની ગતિને વેગ આપવા માટે આપણે સ્થાયી સંગીન યોજના ધડવી જોઈએ. મહારા મત પ્રમાણે આપણે એક સાથે એ દિશામાં કાર્ય આરંભવું જોઈએ.

અખિલ સૌરાષ્ટ્ર રાજપૂત સમાજ સ્થાપો.

આજની પરિષદમાં આપણે અનેક ઠરાવો પસાર કરવાને સક્ષમ થઈએ નહીં એમ હું ધન્યવંદી છું. થોડા પણ કાર્યસાધક

કરાવો કરવા, અને વર્ષભર કામનું ખાન એની ઉપર
 દેવી એ કરાવેતો. અમલ કરાવવા સતત ઉલ્લેખ
 પૂર્વક પરિશ્રમ ઉઠાવવો એવો કાર્યક્રમ જો આપણે
 સ્વીકૃતિ તો આપણા સંમેલનની તાત્કાલિક અસર
 આપણે જોવા પામશું. વર્ષ આખરે થતા એક મેળાવડામાં
 જાણણા અને કરાવો કરી, તાળીઓના ગમડાટ વર્ષાવી આપણે છૂટા
 પડી જઈએ, અને ખીજી પરિષદ થતાં સુધી કશું સંગીત કામ
 કરવા પામીએ નહીં એમ આપણા કિસ્સામાં ન બને એટલા માટે
 સાતિસેવાપરાયણ ક્ષત્રિય બન્ધુઓનું બનેલું એક મધ્યસ્થ કાર્ય-
 વાહક મંડળ જોઈએ, અને વર્ષભર આપણા કરાવેતો અમલ
 કરવાને તે પ્રયત્નો કરે એવી વ્યવસ્થા થવી જોઈએ. આ મંડળમાં
 અખિલ સૌરાષ્ટ્રના સમસ્ત રાજપૂતસંઘના પ્રતિનિધિઓને સ્થાન
 હોવું જોઈએ. આખી રાજપૂત કામનો એને મળખુત ટેકા હોવો
 જોઈએ. આપણી કામને ઘટે છે તેવું વજન તે પ્રજામાં કે સરકાર-
 દરબારમાં પામી શકે તે માટે આપણા સંયુક્ત સમાજના પ્રતિનિધિ-
 રૂપે તેઓ ખોલી શકે એવા બંધારણવાળા એક અખિલ સૌરાષ્ટ્ર
 રાજપૂત સમાજની આપણે આજે સ્થાપના કરવી જોઈએ, અને
 એના કાર્યવાહકો દ્વારા આપણી રાજદારી, સામાજિક, આર્થિક
 અને વિદ્યાવિષયક પ્રગતિ વર્ષ દરમ્યાન આપણે ચાલુ રાખવી
 જોઈએ. આ હેતુ માટે આપની સમક્ષ એવા સમાજનું બંધારણ
 મંજૂર કરવા એક યોજના મૂકવામાં આવશે અને કામનું હિત
 આહવારા સંઘના ભાઈ-બહેનો તેને વધાવી લેશે એવી મહેને
 પ્રતિતિ છે.

રાજપૂત સેવાશ્રમ

આપણી સામે જેટલું વિશાળ કાર્યક્ષેત્ર પડ્યું છે, કામનો
 જેટલો સડો આપણે સાફ કરવાનો છે, જેટલા સુધારા આપણે
 દાખલ કરવા છે, અને જે લડતો આપણા ભાઈઓને થતા અન્યાયો
 સામે આપણે ઉઠાવવાની છે તે જોતાં આવા એક સમાજની
 સ્થાપનાથી કે તેના કાર્યવાહકોના ઉલ્લેગથી કેવળ આપણું કાર્ય
 સફળ થાય તેમ નથી. રાજપૂત કામનો ઉદ્ધાર કરવાનું બીજું કામ

નાર, રાજપૂતોનું અસહી નર એ કામના મોંપર ચમકવું કરવા
વ્રત લેનાર, રાજપૂતપદના રંગે પાછા દેખાડવા પ્રતિજ્ઞા કરનાર અને
કામને સમાજના તથા દેશના કાર્યમાં મહત્વનું ધરાવતું સ્થાન
અપાવવા ઝંખનાર અહોરાત્ર જાતિહિતચિન્તનમાં નિમગ્ન
રહે, અને કામની પ્રગતિ કરવા માટે સર્વ ભોગવિલાસોને ત્યજી
દૃઢ કઠીરી મહત્વ કરે એવા રાજપૂત સંન્યાસીઓનો જથ્થો પેદા
કરવાની આજ્ઞા અનિવાર્ય અમલ છે.

કામને માટે એક એક પુત્ર કાઢી આપો

આપણાં હઝારો કુટુંબમાં અસંખ્ય રાજપૂત બાલકો છે-
તેમને યોગ્ય શિક્ષણ આપી જાતિસેવકો બનાવવાને આપણે ધણા-
ખરા અસમર્થ છીએ. આપણા અમીરોને, આપણા આમલગોને,
આપણા ઉદ્ધાર ચાહનાર પ્રત્યેક ક્ષત્રિય બંધુ અને રાજપૂત ભગિ-
નીને હું આ તપ્તા ઉપરથી અપીલ કરવા ચાહું છું કે આપ
આપના એકેક પુત્રને કામને માટે કાઢી આપો. આજે હું જ્ઞાતિ
ભક્તોની સમક્ષ અત્રિશ હજારોની ભિક્ષા માગી રહ્યો છું. જેના
ઉપર કુટુંબના નિર્વાહનો ભાર ન હોય, જેની શુદ્ધિનો કુટુંબસુખ
માટે ઉપયોગ કરવાની લાલસા ન હોય, જેને સમાજની કે
સંસારની નિયંત્રણા કે બંધનો ન હોય, જેઓ સ્વતંત્ર
ગગનવિહારી પખીડાં જેવા સંસારની મોહબળમાં ફસાયા
વિનાશી શુદ્ધિ—શક્તિ—ઉત્સાહ—પુરુષાર્થનો અખુટ ઝરો
કામની સેવા કરવામાં જ મન ગમતી રીતે ખર્ચ કરી શકે
એમ હોય, એવા બાલ-અવધુતોની હું આપની પાસે ચાચના
કરી રહ્યો છું. આપના અનેક પુત્રોમાંથી એકેક જાતિસેવાના કાર્યને
સમર્પણ કરો, એની ઉપરના ઉપકારના બદલાનો આપનો દાવો
છોડી દો, અને સર્વસ્વામિત્વ ખેંચી લઈ એમને કર્મસંન્યાસ
સાધવા રાજપૂત સેવાશ્રમ સ્થાપવા માટે ભેટ ફરી દો. આવો
આશ્રમ સ્થાપવાનો જો આપણે નિશ્ચય કરીએ, અને તેમાં જો
શુદ્ધિમાન તેજસ્વી પુત્રોનું ઘન કરવાનું આપ કસ્ટલ કરો તો મ્હારો
એક પુત્ર આપના આ મહાકાર્યમાં અર્પણ કરવાને હું તૈયાર છું.
આ બાલકોને એમના સેવાવ્રતમાં તાલીમ આપવા માટે, એમને

શક્તિશાળી અને પ્રતાપી બનાવવા માટે આપણે સારામાં સારા ક્ષત્રિયો અને ગુરુઓ એ આશ્રમના સંચાલકો તરીકે રોકવા બેઠીએ. આ યોજના ઉપર વિષયનિયામક સમિતિમાં આપ સૌ વિચાર કરશો એવી હું ઉમેદ રાખું છું.

બંધુઓ, આજે જ્ઞાતિના પરમહિતૈષી અને રાજપૂત સંગમના આલેખ સ્વર્ગસ્થ કુમારશ્રી હરભમજી સાહેબનો આત્મા પોતે વાલેશાં પીળનાં અંકુરો પુટનાં બોધ પ્રસન્ન થતો હશે. આપણી ભવિષ્યની સર્વ પ્રવૃત્તિઓ ઉપર એ દિવ્ય જ્યોતિનો પ્રકાશ સદા પડતો રહે એવી હું પરમકૃપાળુ પરમાત્મા પાસે પ્રાર્થના કરું છું.

અ.પ સૌને મહેં ધણી રોક્યા છે, અને આપ સૌ આજના આપણા માનવતા સ્થાન માટે યોગ્યએલા, કોમ માટે ફકરી ધારણ કરનાર માનનીય મનુભાભાઈ (ચેર)ની અમૃતવાણી સાંભળવાને આતુર થયા હશે. આપે સૌએ જે ધીરજથી અને શાંતિથી મહેને સાંભળ્યો છે તે માટે હું આપ સૌનો આભાર માનું છું.

આજે અમારા સત્કાર મંડળના આમંત્રણને માન આપીને જે જે દેશભક્તોએ અને રાજપુરુષોએ પોતાના અમૂલ્ય સમયનો ભોગ આપીને આંહી પધારવા કૃપા કરી-છે અને આપણી કોમના ઉદ્ધારના કાર્યમાં એ સૌ સંજ્ઞનોએ જે રસ દાખવ્યો છે તે ખાતર સત્કારમંડળના વતી હું તેમનો આભાર માનું છું, અને તેમની અમીદષ્ટિ આપણી હિલચાલની પ્રત્યે ચાલુ રહે એમ પ્રાર્થું છું.

આભારદર્શન

ગોહેલોના સિરજત્ર શ્રી ભાવનગર નરેશ, પાલીતાણાના જાતિ-શુભેચ્છક નામદાર ઠાકોરસાહેબ, અને વળાના રાજ્યતંત્રીઓએ ગોહેલવાડે ઉપાડેલા આ કાર્યમાં સક્રિય સહાનુભૂતિ પ્રદર્શિત કરી પરિષદના સ્વાગતના કાળમાં જે ઉદાર રકમો આપી છે તે માટે એ સૌના ઋણમાં અમારું સ્વાગતમંડળ આવ્યું છે.

અમને સાધનો વિગેરેની મહેમાંગી સગવડ કરી આપી અમારા પ્રેમવત્સલ, જ્ઞાતિપ્રેમી, એકપત્નિવ્રતધારી, તપસ્વી સ્વર્ગસ્થ મહારાજા શ્રી ભાવસિંહજીની ખેાટ આ પ્રસંગે ન બચાવા માટે સંસ્થાન ભાવનગરની કારોબારી કાઉન્સિલના અમે સદાને માટે

આભારી થયા છીએ અને એ અમારા ઉપકારની લાગણી જાહેરમાં
અક્ત કરવાની હું આ તક લઉં છું.

બન્ધુઓ અને બહેનો, મારું કાર્ય સમાપ્ત થયું છે. અમારો
સ્વાગતની ત્રીઓનું અમને ખરાબર જ્ઞાન છે, પરંતુ આપના હૃદ-
યના ભાવની તથા ઓદાર્યની અમને પ્રતીત છે. અમારી વ્યવસ્થામાં
ખામી હશે, અમારા સત્કારમાં ન્યૂનતા હશે; પરંતુ અમારા હૃદયમાં
આપના પ્રત્યે જે ભક્તિભાવ ઉછળી રહ્યો છે તેની કદર કરી આપ
સઘળું નિભાવી લેશે એવી હું આશા રાખું છું. આપ સૌએ આંહી
પધારવાનો જે શ્રમ લીધો છે અને અમારું આંગણું પાવન કયું છે
તે માટે આપનો ઉપકાર માની, શ્રી ગોહૈલવાડ રાજપૂત સમાજ તર-
ફથી આપને અંતઃકરણપૂર્વક આવકાર આપું છું.

આ બાબત સૌરાષ્ટ્ર મુદ્રણાલય રાણપુરમાં અમૃતલાલ દવપતભાઈ
શેઠી બાપુ, અને વર્તેજ મુકામે શ્રી જોરાવરસિંહજી હરિસિંહજી
ગોહિલ કેપ્ટન, બી. એ., એમ. સી., એમણે પ્રસિદ્ધ કર્યું.
